

UNDERSÖKNINGSRAPPORT

Västergötland

Näs socken

Kvättak 5:1

RAÄ 7:2

Undersökning av en gånggrift 1986

Lars Bägerfeldt

Projektet Sveriges Megalitgravar
Arkeologiska institutionen
Stockholms Universitet

© Lars Bägerfeldt 1987.

ISBN 91-971024-2-3

Innehåll

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNINGSRAPPORT	4
INLEDNING	4
MÅLSÄTTNING	4
ANLÄGGNINGSVÄL	6
LÄGESANGIVELSE	6
UNDERSÖKNINGSTID OCH ARBETSSTYRKA	7
TEKNISKA UPPGIFTER, DOKUMENTATION	7
TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ	8
ANLÄGGNINGSBESKRIVNING	9
GÅNGEN	11
BLOCKPACKNING – OMGIVANDE FÖRHÖJNING	12
FRAMGRÄVT MATERIAL	14
FÖREMÅLSBESKRIVNING	14
Ben	14
Flinta	14
Skiffer	15
Bärnsten	15
Keramik	16
FYNDLISTA	17
BEN FRÅN GRAVLAGDA PERSONER	18
JORDPROVER	19
TOLKNING	20
BILAGOR	24
FOTOGRAFIER	53
LITTERATURLISTA	67

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNINGSRAPPORT

Västergötland, Näs socken, Kvättak 5:1, RAÄ 7:2

INLEDNING

Den berörda fornlämningen är en gånggrift. Den besöktes och fotograferades år 1910 av O.Almgren. Två fotografier finns förvarade på A.T.A. (Vg, Näs sn, 32:23 och 32:25).

Vid K.G.Sahlströms inventering av stenkammargraven år 1910 hade graven följande utseende: ”I nordvästra sidan av gravkammaren finnas fyra upprättstående stenar, av vilka de tre äro över en m. höga; i den sydöstra ligger en stor kullfallen sten. Tvenne stora, söndersprängda block åt öster tillhöra synbarligen gången. Gravens längd är 6,5 m, bredden omkring 2 m.” (Sahlström 1915).

Efter Sahlströms inventering år 1910 har inte Vartofta hd:s fornlämningar systematiskt besökts förrän under Dokumentationsbyråns fornminnesinventering. Då var ingenting av gånggriften synligt ovan markytan. Det enda som kvarstod var en svag förhöjning intill kanten av en åker. Att döma av lavarna på några sprängda stenblock i en närbelägen stengårdsgård tillsammans med en utsaga från markägaren som bott på och innehaft gården sedan mitten av 1970-talet, är det troligt att gånggriftens väggstenar, som fortfarande fanns kvar 1910, sprängdes inom något årtionde. Två större stenblock som kan ha ingått i gånggriften före 1910 ligger idag i den undre delen av den närbelägna stengårdsgården. Denna skadegörelse kan inte dateras.

Efter undersökningen bedömdes anläggningen att vara alltför raserad för att en restaurering skulle vara möjlig. Istället återställdes anläggningen i samma skick som före undersökningen.

MÅLSÄTTNING

Undersökningen utfördes inom projektet Sveriges Megalitgravar, som är en samarbetsgrupp för yngre forskare, för att vinna klarhet i några neolitiska problem. Efter 1910 har endast två megalitgravar blivit totalundersökta på Falbygden. Övriga undersökningar berör endast gångmyningar eller mycket starkt skadade gravar. Fynd har också framkommit vid en del restaureringar.

Några av de viktigaste frågorna som önskades bli besvarade genom undersökningen var:

- 1.** Kan vissa konstruktionselement säkerställas, som t.ex. kammarens form, sektionindelning, kallmur, tröskelsten, karmsten, samt användandet av megalitgravsalsn? Förekomsten och frekvensen av vissa element kan ge information om kontakter, gränser m.m. inom Falbygden och ut till andra megalitgravsområden.
- 2.** Kan konstruktionselementen dateras? En datering av elementkombinationen genom C-14 och/eller föremålstyper ger information om hur pass samtida gånggrifterna i Falbygden är. Dylik information kan få vittgående följder vid tolkningen av samhällsstrukturen, samt möjliggör uppbyggandet av en relativ kronologi för Falbygdens megalitgravar och även klarläggandet av eventuella sekundära konstruktioner.
- 3.** Kan gravläggningarna dateras? Det gäller såväl de enskilda gravläggningarna som en generell primär gravläggningstid kontra en eventuell sekundär gravläggningstid, åtskilda genom ett kontinuitetsbrott. Information runt detta klarlägger gravläggningsintensitet och är viktig information vid förståelsen av urvalsprincipen vid gravläggningar. Den totala primära gravläggningstiden är betydelsefull att utreda för att kunna tolka såväl initialskedet som avslutningsskedet.
- 4.** Kan de primära gravläggningarnas antal beräknas? Tillsammans med dateringar kan viktig information inhämtas om användningen av gånggriftskammaren, t.ex. om sektionen är för en eller flera personer, om vissa delar av kammaren använts först, eller om vissa områden varit reserverade för vissa personer, men även om gravläggningarna upphörde i.o.m. att kammaren fått de sektioner/gravläggningar som den byggts för.
- 5.** Kan det påvisas om gravläggningen skett efter skelettering eller utan en föregående skelettering? Dylik information ger oss förståelse för gravläggningstraditionen i en större helhet.
- 6.** Är det skillnad i fyndmaterialet mellan olika sektioner i kammaren? Kopplingen mellan fynd och en enskild person ger betydelsefull information vid tolkningen av samhällsstrukturen.
- 7.** Är det skillnad i fyndmaterialet i gånggrifter i olika delar av Falbygden eller mellan gånggrifter med olika konstruktionselement eller storlek? Dylik information möjliggör tolkningar runt samhällsstrukturen.
- 8.** Kan fyndmaterialet från andra undersökningar före år 1910 anses vara representativt, eller kan det påvisas att det endast är ett urval av ett möjligen mer iögonfallande material? Information om detta ger oss möjligheter att använda materialet från de tidiga undersökningarna med större säkerhet.

9. Kan handlingar runt gångmyningen klarläggas och dateras? Dylik information är viktig för att förstå vad som tilldragit sig vid megalitgraven och varför.

10. Kan andra aktiviteter klarläggas på platsen före uppförandet av gånggriften eller samtidigt som den primärt användes som gravläggningsplats? Information om utnyttjandet av platsen före och under användningstiden ökar vår förståelse om megalitgravens placering i rummet gentemot övriga aktivitetsområden samt tidigare och/eller samtida aktiviteter.

För att besvara dessa frågor krävs bl.a. totalutgrävning, osteologisk analys, C-14 och C-13 analys, fosfatanalys, KSCN-analys (Kaliumtiocyanat) och makrofossilanalys.

ANLÄGGNINGSVÄL

Vid valet av megalitgrav ställdes tre krav. Den skulle var belägen på Falbygden, den skulle kunna bedömas ge svar på flera av de ovannämnda frågorna, och den skulle kunna bli totalundersökt inom utsatt tid. Den utvalda gånggriften uppfyllde kraven.

LÄGESANGIVELSE

Ekonomiska kartans blad 7D 8f-3. Anläggningen är belägen på X 6442,17 och Y 1376,51. Det är detsamma som longitud 13° 43' 8" och latitud 58° 05' 12".

UNDERSÖKNINGSTID OCH ARBETSSTYRKA

Utgrävningsområdet omfattar en sammanhängande yta av 54 m² och tidsåtgången uppgick till ca 980 arbetstimmar i fält. Undersökningen pågick under tiden 21 sep – 17 okt 1986. I denna deltog Lars Bägerfeldt, Åsa Blomqvist, Sarië Henttu, Martin Widman, Christina Peterson, under hela undersökningstiden. Under en del av undersökningstiden deltog även Göran Eriksson, Stellan Hedendahl, Christine Hellsten, Lotta Högrell och Jonas Ljung.

Ansvarig grävledare var Lars Bägerfeldt som också utarbetat rapporten och fotograferat.

TEKNISKA UPPGIFTER, DOKUMENTATION

Alla höjdvärden är angivna i m.ö.h., gradtal anges i nygrader. Nollpunkten varifrån alla höjdvärden relaterats har inmätts gentemot en provisorisk fixpunkt som bedömts ligga 237 m.ö.h. Avvikelsen från det exakta värdet för fixpunkten torde vara högst $\pm 1,5$ m.

Utgrävningen utfördes i enlighet med ett koordinatsystem med origo placerad utanför och strax öster om kammaren. Alla koordinater har därigenom fått positiva värden. X-axeln har riktningen 135^c och Y-axeln 35^c. Inom den positiva delen av koordinatsystemet upplades rutor à 1 m². I kammaren frångicks rutsystemet vid klarläggandet av sektioner och möjliga sektioner. Istället indelades det aktuella området i säkra eller hypotetiska sektioner då skäl förelåg, och i övrigt för kammarområdet delades rutorna i fyra delar (a-d), med a/b mot Y-axeln och a/c mot X-axeln. På så vis var alltid a närmast origo och d längst ifrån.

Beroende på rutornas sinsemellan olikartade konstruktionsmaktighet i djupled grävdes rutorna i 2-5 skikt (nedan även benämnda plan) som samtliga ritades i skala 1:10. En profil genom kammaren, en profil för blockpackningen, fyra profiler för fördjupningar (plats för väggsten) ritades också, detta i skala 1:10.

Alla kalkstenar märkts ut på plan- och profilritningarna.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Anläggningen är belägen ca 236 m.ö.h. på en svag förhöjning i landskapet med god utsiktsmöjlighet runt om. Större delen av kammaren och hela gången ligger på en åkeryta. En liten del av kammaren, främst den östra långsidan, ligger i en bruksväg eller åkerväg och den omgivande förhöjningen sträckte sig öster ut under en stengårdsgård och ett par meter ut i en åker på andra sidan stengårdsgården. Strax SV om anläggningen ligger en hög som bl.a. av Sahlström har bedömts innehålla en gånggrift. Detta är dock mycket osäkert. Inom synhåll finns ett flertal likartade högar som eventuellt kan innehålla megalitgravar.

Gånggriften ligger i Falbygdens SV hörn och är en av 10 gånggrifter som ligger en aning avskilt från andra megalitgravsområden i Falbygden. Närheten till Ätrands dalgång gör området extra intressant, eftersom det finns flera indicier på att denna eventuella kommunikationsled kan ha använts under neolitikum och gånggriftstid.

ANLÄGGNINGSBESKRIVNING

Angående K.E. Sahlströms anläggningsbeskrivning 1910, se Inledningen. Anläggningen har indelats i tre områden; kammaren, gången, och blockpackningen – den omgivande förhöjningen.

KAMMAREN

Kammaren har varit rektangulär och har haft 8-10 väggstenar. Riktningen har varit 137^c och insidesmått ca 6,3 x 1,6 m.

Av kammaren återstod underdelen av en väggsten och nedgrävningsspår från 7 väggstenar. Sistnämnda utgörs av direkta avtryck från väggstenarnas verkliga form och inte nedgrävningar som gjorts för att sänka väggstenen en bit under den dåtida markytan. Ingen av väggstenarna kan utifrån avtryckens form ha varit av kalksten. Takblock saknades.

Den nordvästra långsidan har utgjorts av fyra väggstenar med ungefär lika stor längd som bredd. Från den andra väggstenen, från norr räknat, återstod underdelen. Från den första och fjärde stenen återstod ett upp till 1 cm tjockt lager av vittringsgrus som blivit kvar efter borttagandet av blocken. Detta möjliggjorde ett exakt återfinnande av stenens form och placering. Från den tredje stenen återstod en klart avgränsbar fördjupning som urskilde sig genom ett betydligt mindre packat jord-grus-material samt avvikelser på stenarnas kornstorlek och mängd inom och utom fördjupningsområdet. Mellan den tredje och fjärde stenen förekommer en halvmeterlång lucka. En trolig förklaring till detta är att den tredje stenen har haft en längre utsträckning åt SV, mot den fjärde stenen, än vad som kunde spåras. Otänkbart är att den fjärde stenen haft en längre utsträckning åt NO.

Mellan den andra och tredje stenen fanns en ca 2 dm hög kallmur bestående av 4 lager av flata kalkstenar. Detta var den enda platsen där kallmur kunde påvisas. Troligen har ett likartat lager av kalkstenar mellan den fjärde stenen och den södra gavelsten utgjort en kallmur.

Av gavlarna kunde två väggstenar spåras, en i varje gavel. Undersidans nivå på gavlarna skiljer sig betydligt från långsidesstenarna. De vilar ca 15 cm högre än långsidesstenarna, vilket medförde att det var betydligt svårare att bedöma deras ursprungliga form och storlek. Sannolikt har de varit betydligt längre och bredare i djupled utåt från kammaren. Om så inte har varit fallet har det funnits luckor i väggen, vilket är osannolikt. Ett annat alternativ är att gavlarna bestått av två stenar per gavel, men även det kan av olika orsaker bedömas som osannolikt.

Av den sydöstra långsidan kunde två väggstenar spåras. Undersidans nivå motsvarar i stort sett den andra långsidans nivåer, men p.g.a. plöjningsskador i denna del av kammaren är det möjligt att längden och bredden utåt från kammaren varit större. För den sjunde stenen, den norra i denna långsida, är det troligt att längden mot norr löper upp till gaveln och att gavelns ena kant vilat mot den sjunde stenens insida. Denna väggsten har troligen även varit bredare in i kammaren. Denna långsida torde ha haft ytterligare två väggstenar, var och en på en plats strax SV om de återfunna väggstenarna. Av den sjunde stenen återstod ett vittrat material jämförbart med det ovannämnda för sten ett och fyra. Spåren från sten åtta är jämförbara med det från sten tre.

Kammarens insideslängd har varit högst 6,52 meter. Utifrån bl.a. profilen men även stenarnas form, mängd och läge i kammaren samt benens och fynden läge kan längden knappast ha understigit 6,20 m. En bedömning är att kammaren har varit 6,25 m lång. Insidesbredden har i den södra delen varit 1,25 m och strax söder om kammaröppningen 1,56 m. I den norra halvan har bredden varit högst 1,78 m. Det är dock fullt möjligt att bredden i norr endast varit ca 1,50 – 1,60 m.

Undantaget sten fyra har kammaren en riktning på 37 – 237°. Den nordvästra långsidan har med sten fyra en riktning på 30 – 230°. Helheten ger dock riktningen 37 – 237°.

12 stenar i kammaren kunde klassificeras som sektionstenar. De var alla resta och alla utom en var kalkstenar. Höjden varierade från några få cm till ca 20 cm. Ibland kunde en övre avslagen del spåras. Runt om dess på samma nivå och ovanför fanns gott om kalkstenar i varierande storlek och form som låg blandat med ”odlingssten av skiftande storleksordningar och bergarter. Detta kan tolkas som att sten från den intilliggande åkern slängts in i kammaren och genom slag eller tryck förstört sektionerna. Vilka kalkstenar som ingått i sektionsväggar var ofta svårt att avgöra, förutom de som var resta. Vissa kalkstenar kunde genom storlek, form och läge bedömas som sannolika sektionstenar, och i några fall föreföll de vara instörtade tak till sektionerna. Utifrån bergartskombinationer i andra gånggrifter i Falbygden är det osannolikt att kammartaket varit i kalksten eftersom väggarna inte är det. Kalkstenarna i gånggriften måste således ha kommit från sektionerna eller blivit inslängda i senare tid.

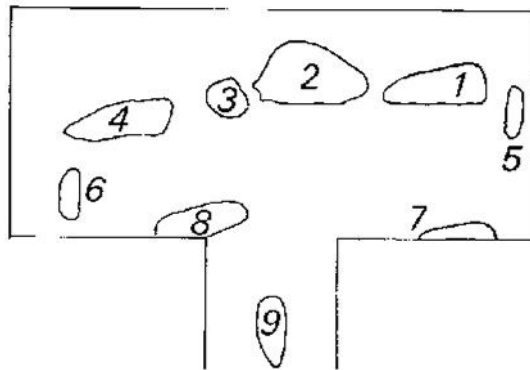
Av de klassificerade sektionstenarna kan ca 10 sektioner spåras, men det ursprungliga antalet kan ha uppgått till närmare 20.

Kammarens golvnivå urskilde sig på flera sätt gentemot det överliggande materialet. Ovan golvnivån var jorden svart och under brun. Den bruna jorden var nära nog stenfri och sektionstenarna vilade direkt på denna nivå. Även ben och fynd låg endast i den svarta jorden och ända ner till den bruna jorden. Den bruna jorden var även något mer packad än den svarta jorden. Nivån för övergången till den bruna jorden var relativt likartad såväl i kammaren som direkt utanför väggstenarna.

Nivåer:

sten 1	undersida 235,58
sten 2	undersida 235,60 - ovensida urspr. omkr. 237,50 (efter jämförelser med foto)
sten 3	undersida 235,63
sten 4	undersida 235,64
sten 5	undersida 235,71
sten 6	undersida 235,81
sten 7	undersida 235,62
sten 8	undersida 235,68

Kammarens insideshöjd kunde bedömas till ca 1,70 m.

GÅNGEN

Gången har utgått ifrån den sydöstra långsidans mittdel. Endast tre fördjupningar kunde spåras som markerar gångväggstenars direkta undre form och placering. De tre stenarna måste ha ingått i samma gångvägg; den södra. Av de minst tre väggstenar som torde ha funnits i samma gångvägg fanns inget spår. Orsaken till detta är sannolikt att plogen har raderat ut alla spår, eftersom de tre återfunna väggstenarnas kvarvarande djup under ploggången endast var 5-10 cm.

Platsen för den norra gångväggen undersöktes inte.

Gångväggens riktning var 139° men utifrån den innersta stenens riktning och rekonstruktionsmöjligheter för de två yttre stenarnas ursprungliga bredd är det troligt att gången varit riktad 137° , vilket i så fall innebär att gången varit orienterad 100° från kammarens längdriktning.

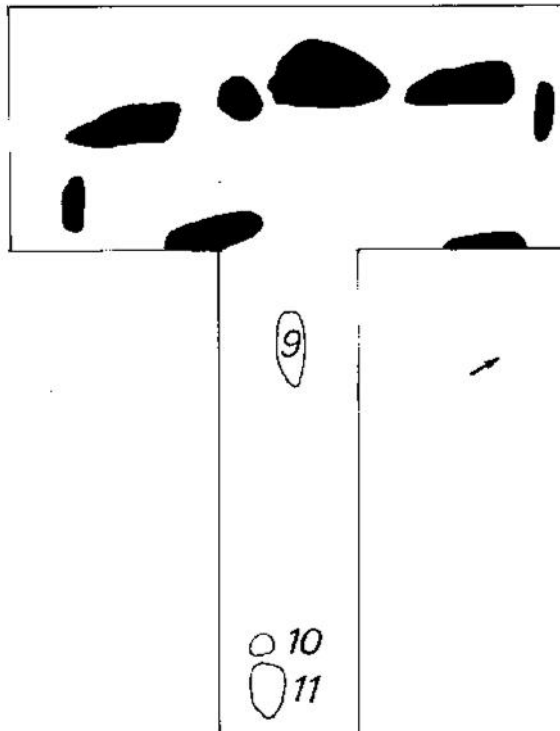
Räknat från kammarens sydöstra insida har gången varit minst 2,34 m. om hänsyn tas endast till den innersta stenen och 7,15 m. med de två yttersta stenarna. Inga indikationer påträffades som visar någon maximilängd. Gången har en riktning som visar att den innersta gångstenen som tyvärr inte kunde spåras, måste ha vilat mot kammarväggens ena kortsida o h eventuellt

fortsatt en bit in i kammaren, vilket inte är ovanligt i Falbygden. Om så har varit fallet kan gångens minimilängd uppskattas till 7,40 m.

Om gången varit t.ex. 80 cm bred har mittpunkten varit placerad 2,75 m från den norra gaveln och 3,50 m från den södra gaveln, om kammaren var 6,25 m lång som tidigare antagits.

Nivåer:

sten 9	undersida 235,70
sten10	undersida 235,61
sten 11	undersida 235,57

BLOCKPACKNING – OMGIVANDE FÖRHÖJNING

Utifrån kammargolvets nivå gentemot topografin måste gånggriften ha placerats på en förhöjning i landskapet. Därigenom är det svårt att påvisa vad som är en naturlig förhöjning och vad som har tillförts. Endast utanför den norra halvan av gånggriftens nordvästra långsida påträffades en konstruktion; en blockpackning.

Blockpackningen bestod av rundade block, nästan aldrig kalksten, vanligen 2-3 dm Ø i ca 3-5 lager och direkt från kammarväggen och utåt. Höjden var som störst 62 cm (235,81 – 236,43). Det var en tydlig gräns var blockpackningen fanns respektive inte fanns. En tolkning är att block i senare tid åter-

använts antingen till den närbelägna stengårdsgården eller den närbelägna högen (Raä 7:1). Sistnämnda skulle bäst kunna förklara den kvarvarande blockpackningens utbredning.

Om blockpackningen ursprungligen varit högre kunde inte utredas, men om block plockats bort i senare tid är det osannolikt att den har haft en ovanliggande jordmantel som dolt blocken. Den nuvarande påförda jorden i kammaren och strax väster om kammaren kan vara orsakad av ett utjämnande av bruksvägen som går över den nordvästra långsidan och blockpackningen. Den nuvarande förhöjningen bestående av stenblandad jord behöver inte ha ingått i gånggriftskonstruktionen. Tvärtom är det av topografiska orsaker troligt att den inte tillhör gånggriftskonstruktionen, och att det enda som ursprungligen täckte delar av kammaren var en blockpackning.

Blockpackningen har i höjddled sträckt sig till 62 cm av kammarens insides-höjd om ca 1,70, vilket innebär att ca $1/3 - 1/2$ av kammarens utsida täcktes med block.

Blockpackningens utsträckning från kammaren undersöktes aldrig, bland annat på grund av att den sannolikt sträckte sig ut under stengårdsgården och eventuellt bakom densamma. På denna sida kunde nivåerna bedömas ha ändrats kraftigt genom jordbruket, vilket också kan ha stört blockpackningen. En uppskattning är att den utsträckt sig ca 3-5 m från kammaren och med avtagande höjd.

Blockpackningen har med vissa få undantag vilat direkt på den dåtida markytan ca 235,81 m.ö.h. vilket väl överensstämmer med kammargolvets nivå. Endast några få block kunde bedömas ha legat delvis något under den dåtida markytan. Nivåskillnaden är dock så liten att det kan vara orsakat av naturliga svackor i den dåtida markytan.

FRAMGRÄVT MATERIAL

Utgrävningsområdet hade en mycket olikartad störningsgrad. Längs insidan på kammarens nordvästra långsida var det genomgående stört men omkringflyttningen kan bedömas vara låg. Längs insidan på kammarens sydöstra långsida var det både kraftigt stört och omkringflyttat. Gången var i det närmaste helt spolierad liksom större delen av blockpackningen. Den kvarvarande blockpackningen har i viss mån blivit störd intill kammarväggen.

Det framgrävda och insamlade materialet består av 69 föremål som fyndnumrerats, 14 keramikskärvor, 16,5 kg ben och 19 jordprover.

FÖREMÅLSBESKRIVNING

Föremålen var tillverkade av ben, flinta, skiffer och bärnsten.

Ben

Av ben påträffades endast två genomborrade hörntänder (nr 15 och 73) av hund (?). Vid borrhålens ändar har den ena hörntanden ovala avfasningar i tandens längdriktning. Eftersom storleken varierar kan det vara fråga om två individer. De påträffades i två olika men intilliggande sektioner.

Flinta

Av flinta påträffades 4 spån, 2 spånspilspetsar med tånge, ett yxfragment och 5 avslag. Allt var av god dansk-skånsk kvalitet. Av spån hittades 3 sammanhörande bitar (nr 2,4 och 5); en mindre del från ena änden saknas fortfarande. De påträffades alla i ploggången och torde ha deponerats ursprungligen i området längs kammarens sydöstra långsida.

Ett spån (nr 47) hittades i en sektion, och ett värmeskadat spånfragment (nr 13) påträffades i ett område som ursprungligen torde ha deponerats strax utanför gångmynningen. Ett kort spån (nr 58) hittades i blockpackningen, men fyndomständigheten visar att det inte behöver vara deponerat i samband med uppförandet av blockpackningen, utan kan ha hamnat där vid senare störning av kammarväggen och delar av blockpackningen.

De två långa och hela spånen har två åsar på ena sidan och det korta spånet och spånfragmentet har en ås vardera på ena sidan.

De två spånspilspetsarna var av typ B och C (nr 6 och 7) och de påträffades inne i kammaren på platser och nivåer som gör att de inte torde ha flyttats särskilt långt från deponeringsplatsen. Skäl för detta antagande är utbredningsmönstret i djup- och sidled av ben och föremål.

Yxfragmentet (nr 1) har troligen varit en del av en tunnackig flintyxa. Eftersom inga andra fragment påträffades av yxor och då det blev funnet i ploggången är det troligt att den inte utgjort en gravdeponering.

De fem avslagen (nr 3,11,12,14 och 51) påträffades alla i ploggången och behöver inte ha ingått bland gravdeponeringarna eller som ”offer” i eller vid konstruktionen.

Skiffer

Av skiffer påträffades en genomborrad rund platta eller bricka (nr 59). Den går inte att datera typologiskt. Dess läge, relativt djupt på en plats där blockpackningen helt tagits bort, gör att det inte går att klarlägga om den ursprungligen utgjort en gravdeponering.

Bärnsten

Av bärnsten påträffades 52 pärlor eller pärlfragment. En typindelning har utförts enligt C.Neergaard (1888) men med vissa kompletteringar. Till typ 0 har alla obestämbara fragment förts. Dess antal är 12 st (nr 8, 26, 28b, 41, 44, 46, 57, 60, 69, 70 och 72). Av typ 1, ”raat tilldannede Haengesmykker”, hittades 1 st (nr 65).

Av typ 5, ”Rørformede Perler”, hittades 2 st (nr 29 och 43).

Av typ 9, ”Kileformede Haengesmykker”, hittades inga eftersom definitionen åsyftar kopior av flata yxor med ofta starkt utsvängd egg, samt med en serie mindre inborringar längs smalsidorna. En pärla (nr 35) är dock i övrigt mycket likformad. Den saknar inborringarna och det går inte att avgöra om den har haft en utsvängd egg. Av denna orsak har den fått typbeteckningen 9B.

Av typ 12, ”Halvmaaneformede Haengesmykker”, hittades 3 st (nr 10b, 49 och 71) som ej säkert men sannolikt tillhör denna typ.

Av typ 16, ”Flade Hammerformede”, som ofta benämns dubbeleggade bärnstenspärlor, hittades 33 st. Då deras utseende på en viktig punkt skiljer ut dem i två grupper finns det anledning att separera dem. Till typ 16A har de förts som har utsvängda egg. Deras antal är 19 st (nr 10a, 17, 23, 28a, 31, 32, 33, 34, 36, 39, 42, 50, 52, 53, 54, 62, 66, 67 och 68). Alla utom en (nr 67) har ett borrhål som löper från smalsida till smalsida. Till typ 16B har de förts som inte har utsvängda egg, utan är jämbreda i hela längdriktningen och med viss avrundning vid eggen precis som 16A. Deras antal är

14 st (nr 9, 13, 21, 24, 25, 27, 30, 37, 38, 40, 48, 55, 63 och 64). Alla har borrhål som på typ 16A.

Alla bärnstenspärlorna hittades i eller alldeles intill kammartytan utom 4 st (nr 57,60,62 och 65) som påträffades strax utanför den nordvästra långsidan. Ingen av dessa kan bedömas ha blivit deponerade där utan torde vid en senare störning ha flyttats från kammaren. Även i utrymmet mellan väggstenar och på plats för borttagen väggsten påträffades bärnstenspärlor. Den nuvarande grupperingen av bärnstenspärlor i kammaren bedöms återspegla en deponeringssituation. Dock är det svårt att ibland dra upp gränser mellan koncentrationerna. Bärnstenspärlorna har redan under megalitgravstid skadats, vilket visas av att några har omborrats. Vid finlandet av bärnstenspärlorna bedömdes många vara hela men vid upptagandet visade det sig att pärlan haft sprickbildningar som ledde till att de delade sig i två eller flera delar.

Keramik

Ingen **KERAMIK** påträffades vid gångmynningen eller inom kammarens undre nivåer. I det störda lagret över eller vid kammaren påträffades 14 oornerade keramikskärvor från sannolikt ett eller högst två kärl. Dessa är:

<u>Ruta</u>	<u>Plan</u>	<u>Storlek</u>
2	PG	32x31x12 mm
3	PG	27x24x 9 mm
3	PG	22x20x 9 mm
4d	2	28x19x 9 mm
6	PG	27x25x12 mm
21b	1	20x18x 8 mm
21b	1	20x18x 7 mm
23	1	34x22x 8 mm
23c	2	23x20x 6 mm
37	PG	28x20x10 mm
37	1	55x30x11 mm
37	1	32x29x 6 mm
41	PG	21x20x10 mm
50	PG	26x21x10 mm

Tillsammans väger de 115 gr.

FYNDLISTA

nr	föremål	storlek	X	Y	m.ö.h.	
1.	SLIPAD FLINTYXA, fragment.	34x25x 4	5,38	3,11	236,11	PG
2.	FLINTSPÅN, del av. Sammanhörande med nr 4 och 5.	54x26x 8	4,80	4,20	236,12	PG
3.	FLINTA, avslag.	28x17x 4	5,16	3,30	236,07	PG
4.	FLINTSPÅN, del av. Sammanhörande med nr 2 och 5.	27x28x 7	5,67	3,44	236,06	PG
5.	FLINTSPÅN, del av. Sammanhörande med nr 2 och 4.	40x27x 8	5,95	6,32	236,00	PG
6.	SPÅNPILSPETS MED TÅNGE, typ B.	53x16x 7	4,86	3,78	236,04	
7.	SPÅNPILSPETS MED TÅNGE, typ C.	62x11x 7	4,79	5,31	236,02	
8.	BÄRNSTEN, fragment.	7x 5x 5	4,74	2,70	236,00	
9.	BÄRNSTEN, typ 16b. Endast halva.	9x 7x 6	4,69	2,51	236,00	
10a.	BÄRNSTEN, typ 16a. Endast halva.	17x15x8	4,71	2,79	235,98	
10b.	BÄRNSTEN, (typ 12?). Fragment.	20x10x 4	4,71	2,79	235,98	
11.	FLINTA, avslag.	20x20x 9	7,32	5,52	235,90	PG
12.	FLINTA, avslag.	24x11x 8	7,78	5,69	235,86	PG
13.	BÄRNSTEN, typ 16b. Omborrad fragment. Endast halva.	14x12x 9	4,21	7,68	235,88	
14.	FLINTA, avslag.	24x 9x 26	8,12	5,03	235,84	PG
15.	HÖRNTAND, genomborrad.	24x 7x 5	4,62	2,54	235,95	
17.	BÄRNSTEN, typ 16a. Fragment.	20x13x 9	4,06	4,66	235,97	
21.	BÄRNSTEN, typ 16b.	17x10x 6	4,46	2,37	235,95	
23.	BÄRNSTEN, typ 16a.	28x22x 9	4,80	6,06	235,94	
24.	BÄRNSTEN, typ 16b. Omborrad fragment.	14x 9x 7	4,30	5,13	235,90	
25.	BÄRNSTEN, typ 16b. Endast halva.	10x 8x 6	4,25	4,89	235,89	
26.	BÄRNSTEN, fragment.	10x 4x 3	4,43	2,23	235,93	
27.	BÄRNSTEN, typ 16b.	12x12x 6	4,67	8,13	235,85	
28a.	BÄRNSTEN, typ 16a.	20x10x 6	4,63	8,09	235,85	
28b.	BÄRNSTEN, fragment.	10x 7x 4	4,63	8,09	235,85	
29.	BÄRNSTEN, typ 5.	12x 6x 6	4,54	6,09	235,88	
30.	BÄRNSTEN, typ 16b.	23x13x 7	4,66	5,20	235,91	
31.	BÄRNSTEN, typ 16a.	13x11x 5	4,56	8,07	235,85	
32.	BÄRNSTEN, typ 16a.	14x10x 7	5,00	8,05	235,82	
33.	BÄRNSTEN, typ 16a.	15x 8x 6	4,28	5,03	235,87	
34.	BÄRNSTEN, typ 16a.	15x 8x 8	4,53	5,95	235,91	
35.	BÄRNSTEN, typ 9b.	25x16x 5	4,28	5,03	235,87	
36.	BÄRNSTEN, typ 16a. Fragment.	8x 7x 5	4,47	1,85	236,06	
37.	BÄRNSTEN, (typ 16b?). Fragment.	> 12x 8x 6	4,81	3,06	235,94	
38.	BÄRNSTEN, typ 16b.	18x11x 8	4,26	5,21	235,84	
39.	BÄRNSTEN, typ 16a.	21x16x 6	4,58	8,12	235,86	
40.	BÄRNSTEN, (typ 16b?). Fragment.	11x 7x 5	4,61	8,29	235,86	
41.	BÄRNSTEN, fragment.	- x - x -	4,51	1,89	235,97	
42.	BÄRNSTEN, typ 16a.	23x14x 6	4,56	1,91	235,94	
43.	BÄRNSTEN, typ 5. Fragment.	7 x -x -	4,63	8,17	235,84	
44.	BÄRNSTEN, fragment. Genomborrad.	- x - x -	4,42	1,84	235,94	

45.	BÄRNSTEN, fragment.	– x – x –	4,66	2,14	235,89	
46.	BÄRNSTEN, fragment.	12x1 1x 6	4,48	2,11	235,93	
47.	FLINTSPÅN.	75x18x 4	4,85	5,54	235,93	
48.	BÄRNSTEN, typ 16b.	20x11x10	4,84	2,89	235,92	
49.	BÄRNSTEN, (typ 12?). Fragment.	20x15x 5	5,19	3,32	235,92	
50.	BÄRNSTEN, typ 16a.	30x17x11	4,96	4,74	235,87	
51.	FLINTA, avslag.	20x17x 5	16,5	5,11	235,77	PG
			9			
52.	BÄRNSTEN, typ 16a.	20x14x10	5,72	8,55	235,67	
53.	BÄRNSTEN, typ 16a.	19x13x11	5,72	7,86	235,77	
54.	BÄRNSTEN, typ 16a.	20x13x 9	4,44	5,60	235,87	
55.	BÄRNSTEN, typ 16b. Endast halva.	16x13x 5	4,05	5,42	235,92	
56.	FLINTSPÅN, del av. Svagt krakelerad yta.	40x23x 7	13,2	5,41	235,80	PG
			2			
57.	BÄRNSTEN, fragment.	7x 6x 5	3,78	2,60	236,08	
58.	FLINTA, kort spån.	33x15x 5	3,32	6,42	236,07	
59.	RUND SKIFFERPLATTA, genomborrad.	16x15x 5	2,60	2,80	236,01	
60.	BÄRNSTEN, fragment.	9x 6x 5	3,27	7,11	235,84	
62.	BÄRNSTEN, typ 16a.	23x13x 8	3,47	3,90	235,86	
63.	BÄRNSTEN,(typ 16b?). Fragment.	>12x10x 6	3,62	4,30	235,90	
64.	BÄRNSTEN,(typ 16b?). Fragment.	> 11x 8x 6	3,72	4,40	235,85	
65.	BÄRNSTEN, typ 1.	24x19x13	3,45	4,65	235,80	
66.	BÄRNSTEN, typ 16a.	18x11x 9	3,80	4,60	235,86	
67.	BÄRNSTEN, typ 16a. Inget borrhål.	26x18x 8	3,80	4,65	235,89	
68.	BÄRNSTEN, typ 16a.	20x18x 9	3,96	5,97	235,82	
69.	BÄRNSTEN, fragment.	– x – x –	5,93	7,52	235,70	
70.	BÄRNSTEN, fragment.	– x – x –	5,93	7,50	235,70	
71.	BÄRNSTEN, (typ 12?). Fragment.	21x12x 4	5,99	7,50	235,70	
72.	BÄRNSTEN, fragment.	– x – x –	6,00	7,48	235,71	
73.	HÖRNTAND, genomborrad	20x 6x 4	4,52	2,38	235,98	

Fyndnummer 16, 18-20, 22 och 61 har utgått.

Fyndnummer 10 och 28 består vardera av två skilda föremål.

Summa: 69 fynd.

PG = fynd inom ploggångens djup

BEN FRÅN GRAVLAGDA PERSONER

Det insamlade benmaterialet om 16,5 kg omfattar 5700 hela eller fragment av ben överstigande ca 5 mm och några hundratal ben under denna storlek. Av dessa ben var 357 människotänder.

Nästan alla ben är från Homo sapiens sapiens, och endast ett mindre antal är från en eller flera djurarter. P.g.a. att inget ben kunde bedömas ha legat på en förväntad plats om den begravda individen endast sjunkit ihop, och då alla

större ben var fragmenterade och utspridda genom störning, samlades benen per ytenhet och stratum, samt prickades in på en planritning i skala 1:10.

JORDPROVER

Jordprover togs från olika delar av utgrävningsområdet. Hittills har jordproverna genomgått KSCN (Kaliumtiocyanat)-analys och Fosfatanalys (Rausing 1971,s.89; I.6S.Österholm 1983; Bägerfeldt 1986-manus).

		KSCN	Fosfat
sektion I	plan 3	2	II
sektion II	plan 3	2	III
sektion IV	plan 3	2	III
sektion V	plan 3	2	IV
sektion VI	plan 3	2	IV
sektion VII	plan 3	2	IV
sektion VIII	plan 3	2	IV
sektion IXa	plan 3	2	IV
sektion IXb	plan 3	2	IV
sektion X	plan 3	2	IV
ruta 5a	plan 2	2	IV
ruta 6ab	plan 2	1	V
ruta 21a	plan 2	2	V
NV om sten 1	botten	1	II
NV om sten 2	botten	1	II
sten 3	fyllning	0	II
ruta 41ab	botten	0	II
sten 10	fyllning	2	IV
sten 11	fyllning	1	II

Därtill togs 49 jordprover på den åker som gånggriften ligger på. Dessa togs endast för Fosfat- och KSCN-analys. (Se s.46 f)

Tills vidare kan i varje fall tre olika grader av järnhalt utläsas ur KSCN-analysen. Forskning runt detta pågår inom projektet. Den tregradiga skalan har värdena 0. ingen eller låg järnhalt, 1. relativt låg järnhalt, och 2. hög järnhalt. En jämförelse mellan jorden i och utanför kammaren visar att järnhalten är förhöjd i kammaren.

TOLKNING

Flera av de frågor som ställdes inledningsvis i målsättningen kan ges ett slutligt eller ett preliminärt svar. Osteologisk analys, C-14 analys, makrofossilanalys och en komparativ föremålsanalys kommer inom kort att utöka svarens detaljrikedom eller att ge dem ett klarare och säkrare innehåll.

Fråga 1.

Konstruktionen, med den rektangulära kammaren om ca 6,25 x 1,56 m, visar att den inte skiljer sig från vare sig Falbygden eller de närliggande områdets gånggrifter. Den har inte haft gångmarkeringssten men mycket möjligt en gångtapp. Denna konstruktion stämmer väl in på gånggrifterna i gånggriftsområdet i SO Falbygden, men skiljer sig i viss mån från de på centrala Falbygden. Förekomsten av sektionindelning styrker hypotesen att detta element varit allmänt i Falbygden, till skillnad från andra megalitgravsområden i Skandinavien. Antalet sektioner kan bedömas ha varit ca 15-25, troligen dock 15-20. Antydningar fanns att en del av kalkstenarna som befanns intill och över sektionerna kan ha utgjort tak till sektionerna.

Förekomsten av kallmur visar att denna kan vara mer allmän i Falbygden än vad som tidigare varit känt. Detta är annars en konstruktionsskillnad gentemot andra megalitgravar i NO Europa.

Det kunde också påvisas att gången sannolikt varit minst 3-4 m längre än vad som fanns kvar år 1901, enligt bilderna på A.T.A.

Kammarens mått om 6,25 x 1,56 m är intressant nog jämnt delbara med 3,91 dm. Enligt megalitgravsalshypotesen, utarbetad av grävledaren utifrån samtliga megalitgravar i Sverige, blir kammaren således 16x4 alnar; en mycket vanlig relation i Falbygden. Alnen om 3,91 dm är känd från närliggande gånggrifter men även från andra platser i Falbygden. Gången kan dock inte ha utgått från kammarens mittpunkt. Istället är det sannolikt att avståndet från södra gaveln (sten 6) till den innersta gångstenens insida på södersidan varit 3,12 m, dvs exakt 8 alnar. Eftersom gångbredden vid kammaröppningen i regel är ett helt eller ett halvt antal alnar, och gångens mittpunkt av bredden i regel överensstämmer exakt med ett visst antal hela alnar av kammarlängden, är det sannolikt att gångbredden varit 2 alnar, dvs 78 cm, och att kammaröppningens mitt varit 9 alnar (3,50 m) från södra gaveln och 7 alnar (2,75 m) från norra gaveln.

Gångriktningen om 137° överensstämmer väl med Falbygden gånggrifter, men inte med de på västkusten eller i Skåne. Vinkeln om 100° mellan kammaröppning och gång är också vanlig i hela Skandinavien.

De säkerställda konstruktionselementen har på flera sätt ökat vår kunskap om Falbygden gånggrifter. I vissa fall har denna information varit mycket värdefull.

Fråga 2.

En C-14 datering av gånggriften kommer snarast möjligt. Tills vidare visar främst spånspetsen av typ B att gånggriften använts under yngre trattbägarkulturen (3350-2900 BC) och då snarast under periodens mitt; detta förutsatt att föremål och gravläggning i stort sett är samtida, vilket i viss mån stöds av det övriga fyndmaterialet. Det är således rimligt att gånggriften byggts 3350-3100 BC. Denna stora kronologiska spännvidd hjälper inte den relativa kronologin av Falbygdens gånggrifter, men visar att även Falbygdens rektangulära kamrar byggts under en tidigare del av yngre trattbägarkultur, vilket varit känt i övriga delar av Skandinavien.

Fråga 3.

Begravningarna kan generellt dateras till yngre trattbägarkultur (3350-2900 BC) genom föremålen. Intressant nog kunde inga begravingar från stridsyxekultur, senneolitikum eller senare konstateras. Detta indikerar att inga begravingar skett efter 2900 BC i gånggriften, vilket medför att utgrävningens resultat kan få stor betydelse.

Begravningsperiodens exakta tidsramar och tidpunkten för de enskilda begravingarna kommer att diskuteras efter C-14 analyserna.

Fråga 4.

Begravingarnas antal kommer att beräknas efter den osteologiska analysen. En preliminär bedömning kan göras genom antalet tänder. Deras utbredning visar att i varje fall de flesta torde komma från primärbegravingarna och inte och inte som senare eventuella "deponeringar". Antalet på 357 st visar att de måste komma från minst 12 olika personer. En preliminär bedömning blir att de begravdas antal varit 15-20, vilket också är rimligt med tanke på antalet troliga sektioner. Om detta är riktigt innebär det att sektionerna sannolikt byggts för en enskild individ och inte för flera personer per sektion som i Skåne och norra Tyskland. Denna avvikelse kan vara generell för hela Falbygden.

Det skulle också visa att gånggrifterna byggts för eller utnyttjats för ett 20-tal begravingar till skillnad från det tidigare föreslagna antalet av upp mot hundra begravingar. Mycket möjligt är det överskjutande antalet begravingar som ibland har konstaterats i gånggrifter i Falbygden inte från trattbägarkulturens tidevarv utan främst senneolitiska sekundärbegravingar ca 2400-2000 BC.

En viss del av tänderna är från barn, sannolikt både Infans I och Infans II (ca 0-6 år resp. 6-14 år) och andra är mycket slitna. Minst en tand uppvisar ett hål som kan vara karies.

Fråga 5.

Benens utbredning avslöjar inte om individerna varit skeletterade vid gravläggningen eller inte. Utbredningen av olika typer av ben visar att de inte särskilts och lagts i olika områden av kammaren. Efter en framtida osteologisk analys kan antalsvariationen av olika bentyper kanske möjliggöra en

tolkning om skelettering förekommit eller inte. En preliminär bedömning kan göras redan nu. KSCN (Kaliumtiocyanat) -analysen visar klart att det är förhöjda värden av järn i kammaren. Det vore anmärkningsvärt om detta enbart beror på att jorden i kammaren varit mer järnrik, i så fall sannolikt främst p.g.a. av en förhöjd andel organiska substanser, än i angränsande områden under kammargolvet., bakom kammarväggen i jorden i blockpackningen eller på åkern intill gånggriften. En sannolik tolkning är att den förhöjda järnhalten kommer från de röda blodkropparna hos de gravlagda, vilket i så fall visar att de gravlagda inte varit skeletterade utan gravlagts med mjukdelarna.

Fråga 6.

Fynden är inte jämnt utbredda i kammaren. Koncentrationer finns och kombinationerna mellan olika föremål är ibland olikartad.

För att klarlägga detta förhållande har utgrävningsområdet delats in i 17 områden, 16 i kammaren och ett för övrigt. Områdena i kammaren motsvarar mer eller mindre väl avgränsbara koncentrationer eller isoleringar av föremål. I vissa fall är gränserna diffusa men torde ändå återspegla ett åtskillnad av deponeringsplatser. En viss risk finns för sammanblandning av föremål mellan vissa områden genom den störning som också flyttat om benen. Flyttningen torde vara marginell men ändå tillräckligt stor för att föremål från två områden kan ha blandats samman.

Av bärnstenspärlorna kan inga speciella kombinationsmönster mellan antal och olika typer urskiljas. Dock verkar koncentrerings runt antalen 1-2 och 7 st dominera. Spånspilspetsarna med tånge ligger antingen isolerad (typ B) eller tillsammans med 2 bärnstenspärlor (typ C) och ett spån. Inga andra spån förekom i ett mer eller mindre orört lager. Hörntänderna med borrhål kommer från samma del av kammaren men från två närliggande områden. Avståndet är så litet att det är fullt möjligt att de ingått i samma deponering. Dock är storleken mellan dem olika vilket innebär att de inte gärna kommer från samma individ och således kan ha ingått i två olika deponeringar. Större områden finns utan några föremål medan benmängden varit stor. Den framtida osteologiska analysen får visa om det föreligger köns- eller åldersskillnader hos individerna som fått resp. inte fått föremål med sig, samt om det finns något mönster i föremålsuppsättningen mellan olika kön eller åldersgrupper. (Angående utbredningen och kombinationsdiagram, se Bilagor.)

Fråga 7-8.

Angående skillnader i fyndmaterialet mellan olika gånggrifter och på vilket sätt skillnader föreligger samt eventuella orsaker till detta, kommer jag snarast möjligt att återkomma till. En intressant skillnad är att den undersökta gånggriften i Näs sn inte hade några dubbelkoniska bärnstenspärlor (typ 17), vilket annars är relativt. vanligt i andra undersökta gånggrifter i Falbygden (Sahlström 1932; Cullberg 1963).

Fråga 9.

Inga handlingar runt gångmynningen kunde klarläggas p.g.a. att området var sönderplöjt. Undersökningsområdet utvidgades så pass långt att det kunde

säkerställas att gångmynningsområdet verkligen blivit medtaget. Intressant nog var det just i detta område vid den förmodade gångmyningen som det eldskadade flintspånsfragmentet påträffades. Detta skulle kunna innebära att eld kan ha förekommit vid gångmyningen och att spånet eventuellt är ett offer eller dylikt. Denna gissning skulle inte vara ovanlig i gånggriftsammanhang eftersom spår av eldar och offergropar är relativt vanligt förekommande vid yngre dösar och gånggrifter i Sverige och då undersökningen omfattat detta område utanför gångmyningen.

Fråga 10.

Angående andra aktiviteter kunde vissa indikationer inhämtas. 49 jordprover runt gånggriften visar förhöjda värden av fosfater och järn. Eftersom KSCN (för järnhalten) ännu inte har utvärderats då det gäller att påvisa blodets påverkan i jordprover gentemot naturliga järnhaltsvariationer samt järnhaltspåverkan från organiska substanser, är det för tidigt att tolka de förhöjda värdena av järn. En av flera tolkningar är att de förhöjda värdena markerar slaktplatser för den eventuella gård som genom benavfall gett de förhöjda fosfatvärdena. I enlighet med utbredningsbilden av de förhöjda värdena borde en slaktplats och en avfallsplats skilts åt.

En datering av de förhöjda värdena har vi inte försökt klarlägga. I övrigt är bara att säga att inga plogspår påträffades under gånggriften, ej heller något annat som antydde andra aktiviteter än de runt begravningarna.

BILAGOR

OBSERVERA att skalorna inte stämmer i denna PDF-utgåva. För att få rätt skala rekommenderas bokutgåvan eller originalritningarna.

BILAGOR

Lägeskarta

Bilder från 1901

Schaktplan

Nivåkurvor runt gånggriften

Nollpunktsstenen

Plan över ploggång och plan 1

Plan över gånggriftens undre del

Plan över kalkstenens utbredning

Plan över fyndens utbredning

Plan över profilernas utsträckning

Profil i kammaren, längdriktningen

Profil för väggsten 1's underdel

Profil för väggsten 2 och blockpackningen

Profil för väggsten 4's underdel

Profil för väggsten 10-11's underdel

Bärnstensföremål och hörntandsföremål

Flintaföremål och skifferföremål

Föremålskombinationer i olika fyndområden

Fyndområdenas hypotetiska avgränsning

Plan med hypotetisk sektionsindelning

Hypotetisk sektionsindelning – detalj

Tabell över benens viktmässiga utbredning – rutor

Tabell över benens viktmässiga utbredning – sektioner

Bottennivåer per plan och strata

Plan över benens utbredning

Plan över benens utbredning – utom PG-plan 1

Plan över tändernas utbredning

Plan över tändernas utbredning – utom PG-plan 1

Plan över keramikens utbredning

Plan över fosfatvärden i kammarområdet

Plan över KSCN-värden i kammarområdet

Fosfatkarteringens resultat runt gånggriften

KSCN-karteringens resultat runt gånggriften

Rekonstruktionsförslag på den ursprungliga planen

Lägesangivelse.

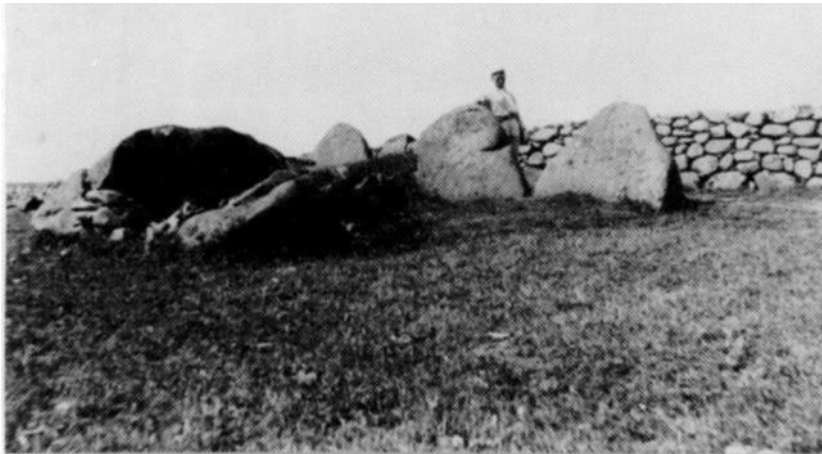
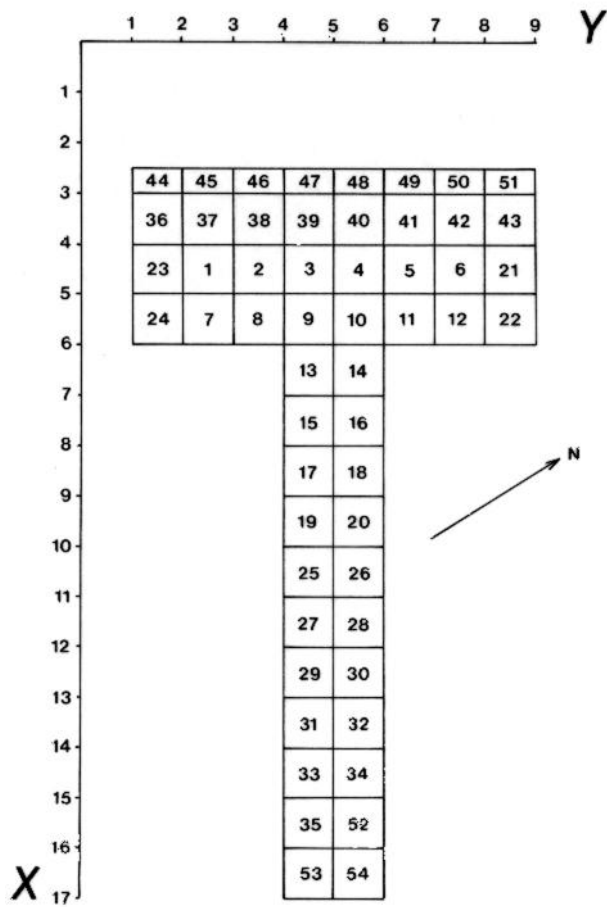

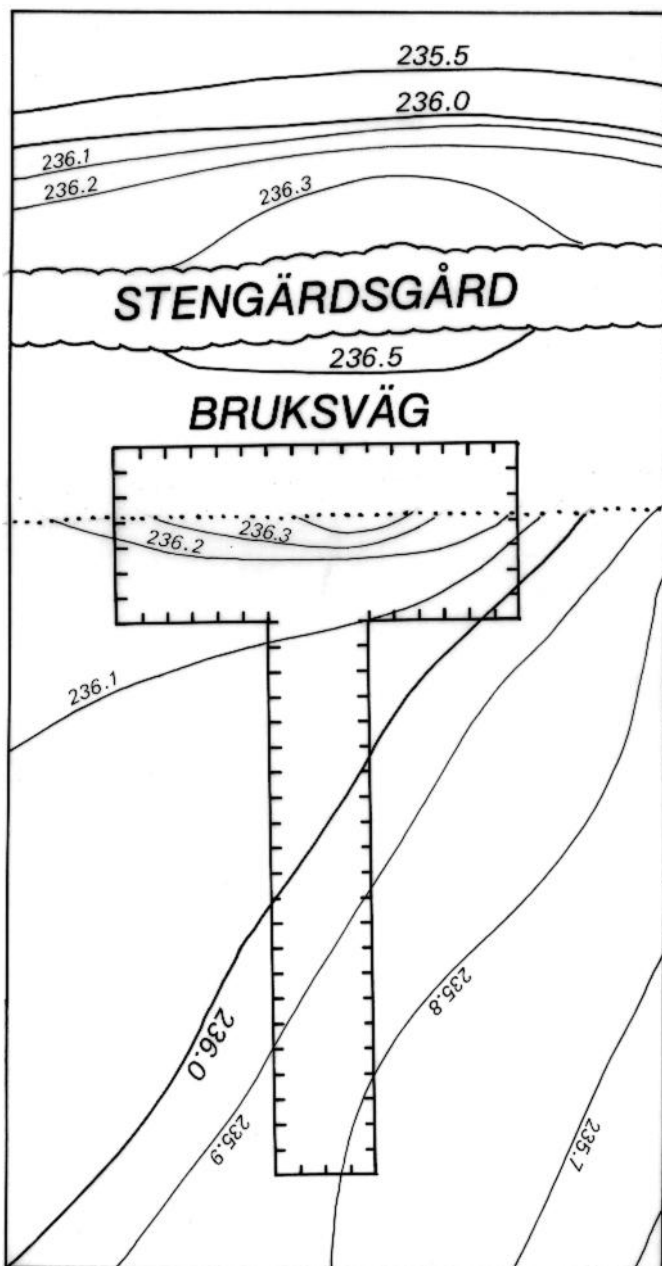
Foto: O.Almgren år 1901 (A.T.A., Vg,Näs sn 32:23)
Personen lutar sig mot sten 2.

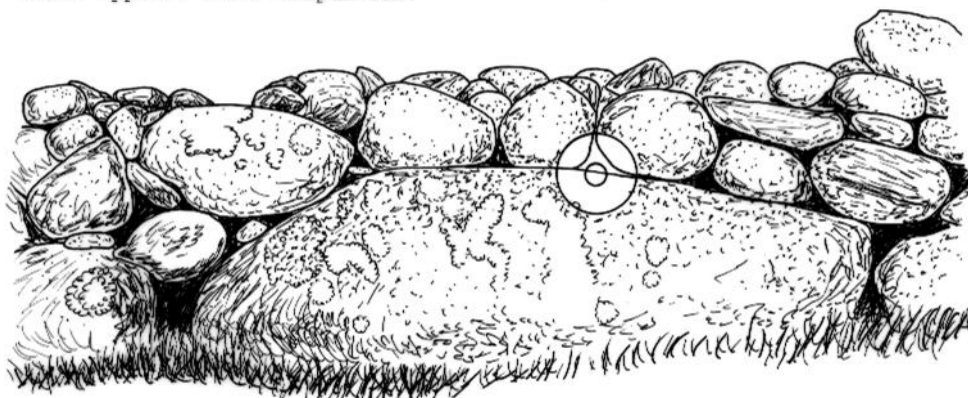
Foto: O.Almgren år 1901 (A.T.A., Vg,Näs sn 32:25)
 Personen lutar sig mot sten 2.

VG
NÄS SN
KVÄTTAK 5:1
RAÄ 7:2
SCHAKTPLAN 1986

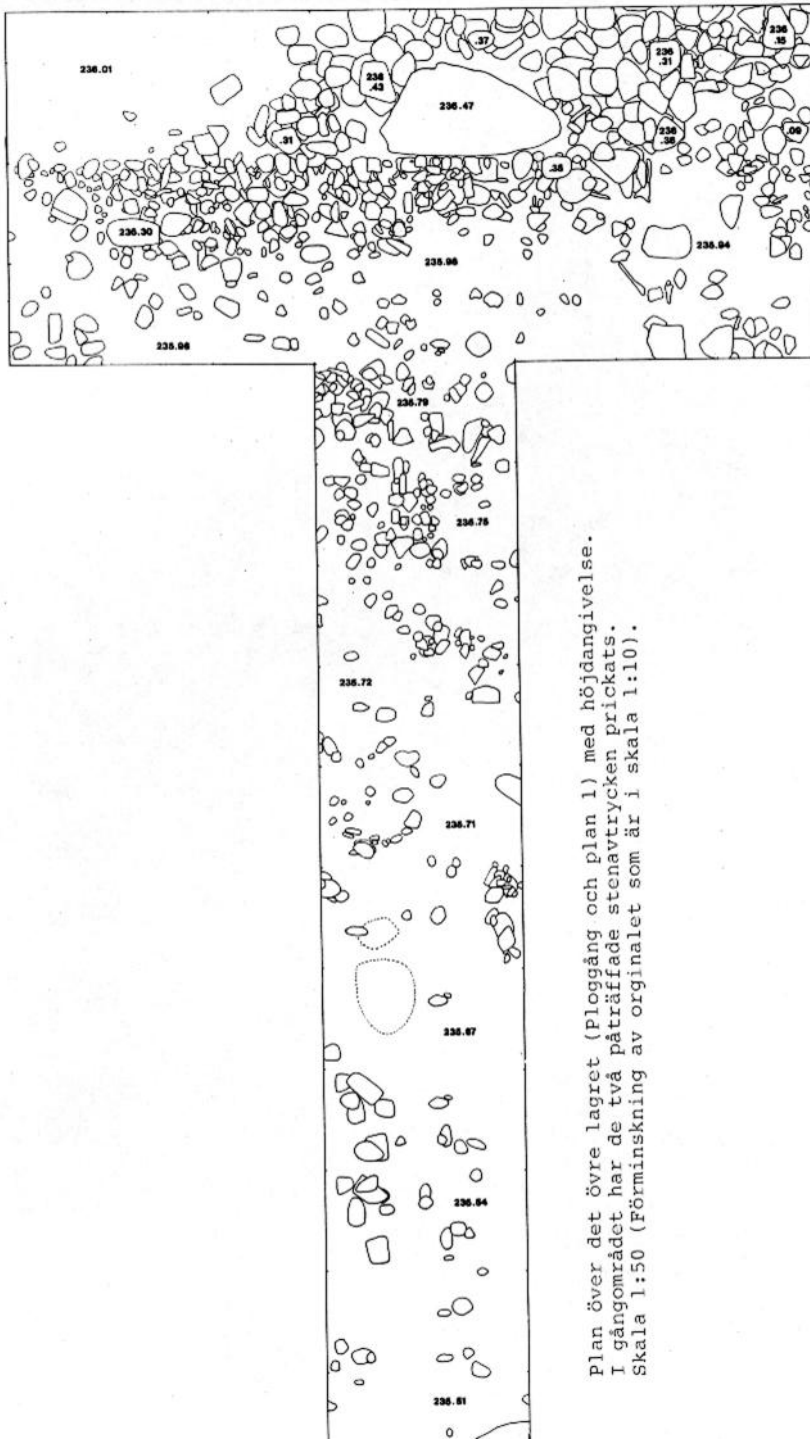

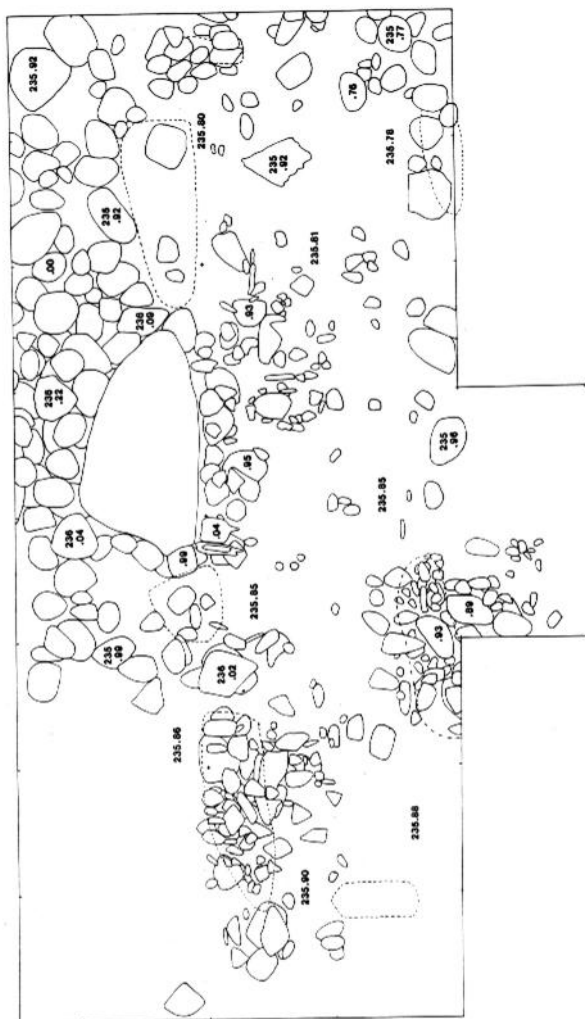
Nivå i m.ö.h. runt gånggriften. Skala 1:100. N
Nivån uppmätt efter fixpunkten.

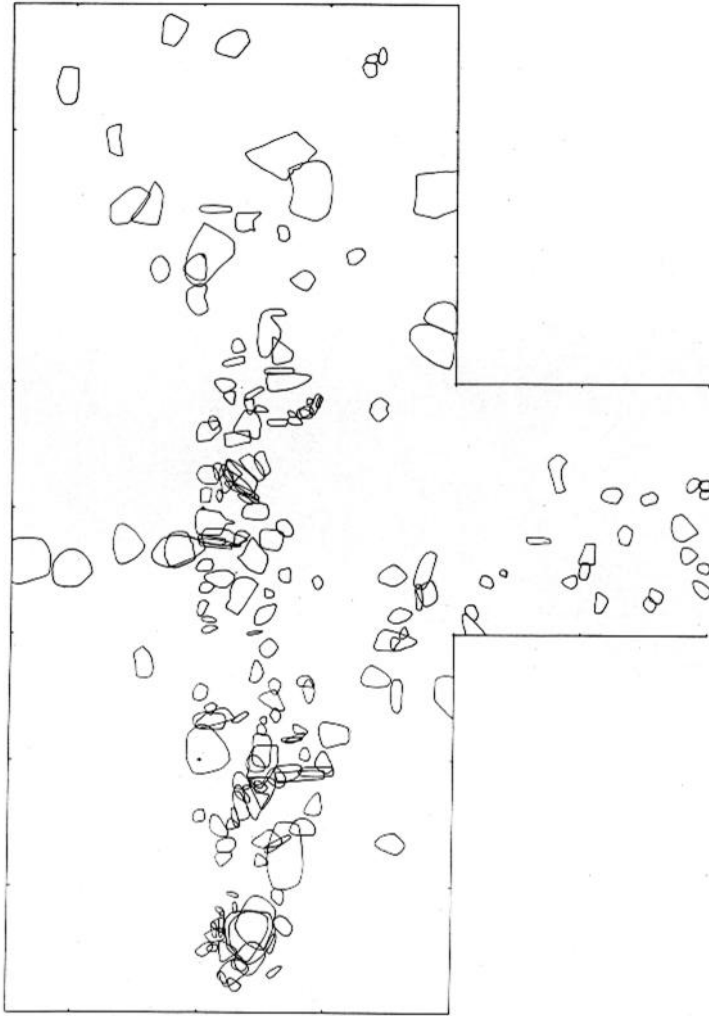
Nollpunktssten och -plats varifrån alla höjdvärden relaterats.
Nollpunktsnivån bedömdes till 237,00 m.ö.h. Platsen är belägen
ca X 0,5 och Y 1,0.

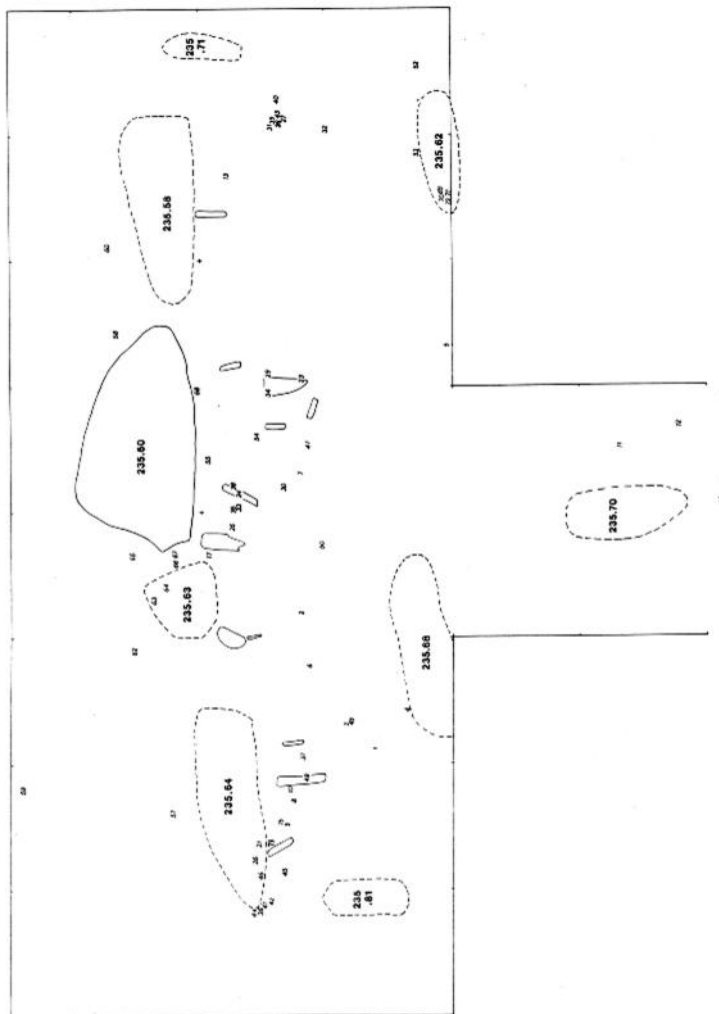
Plan över det övre lagret (Ploggång och plan 1) med höjdgångivelse.
 I gångområdet har de två påträffade stenavtrycken prickats.
 Skala 1:50 (Förminskning av originalet som är i skala 1:10).

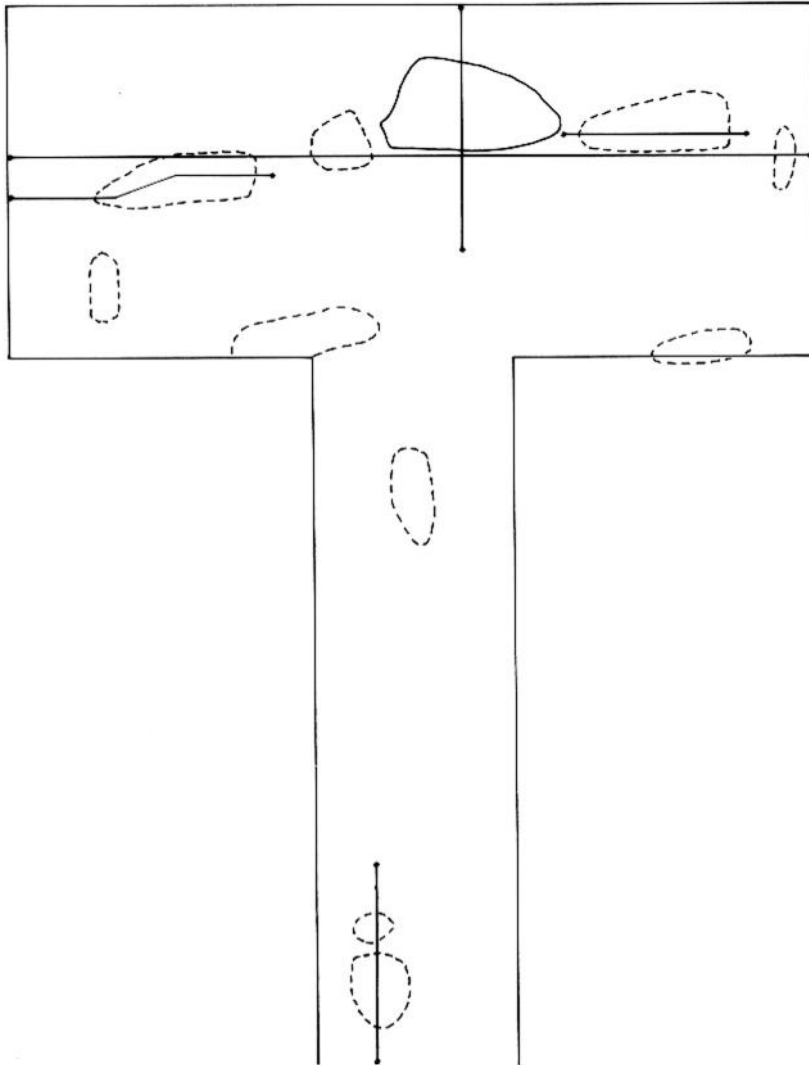
Plan över gånggriftskammarens undre del (plan 2-4) med höjdangivelse.
 Påträffade stenavtryck är streckade.
 Skala 1:40 (Förminskning av originalet i skala 1:10).

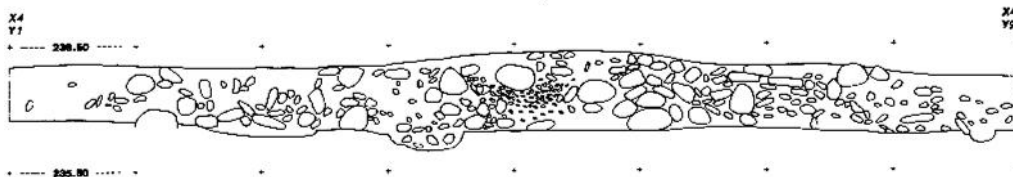
Plan över kalkstenarnas utbredning (Ploggång - Plan 4).
Skala 1:40 (Förminskning från originalet i skala 1:10).

Plan över fyndens utbredning (utom nr 51 och 56 från gångmynningsområdet) samt kammarvägg och väggstensmarkeringar med undre nivå. Skala 1:40 (Förminskning från originalet i skala 1:10).

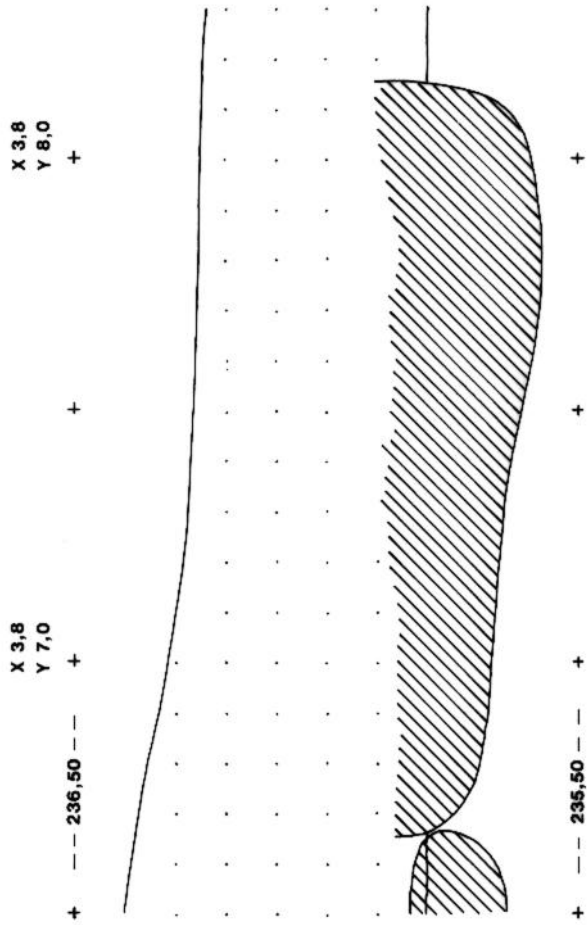
Plan redovisande var de medtagna profilritningarna är belägna.
Skala 1:50.

Kammarprofil i kammarens längdriktning. Den övre gränsen är marknivån, den undre är den registrerade forna marknivån. De tre groparna är plats för borttagen väggsten.
Skala 1:40 (Förminskning från originalet i skala 1:10).

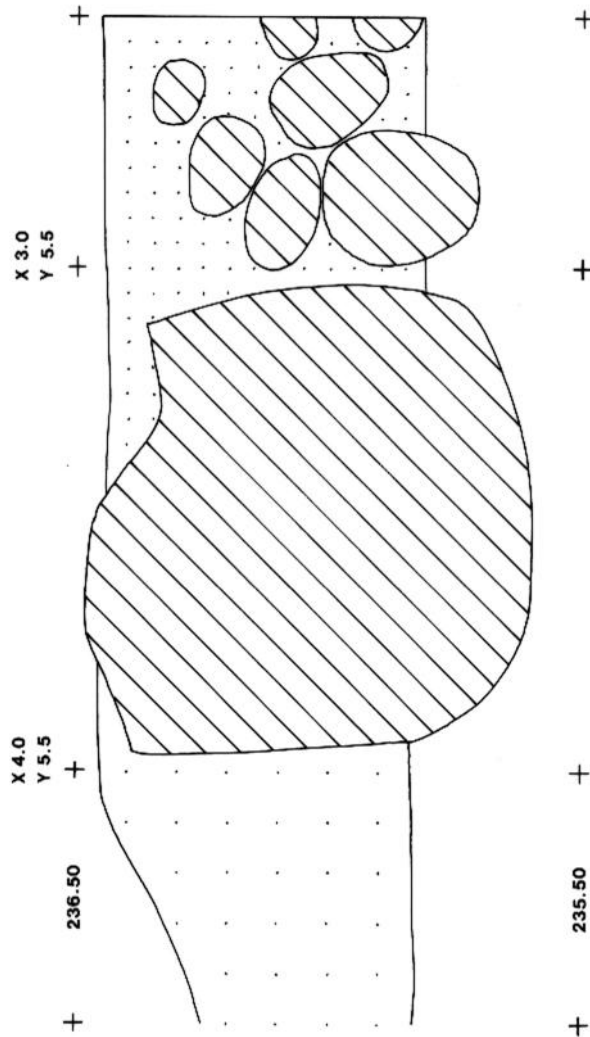

VÄGGSTEN 1

Profil för väggsten 1. Den övre nivån markerar markytan, den undre den forna markytan. Sistnämnda skär på profilen genom en närbelägen stödsten. Inga andra stenar än dessa två är medtagna. Skala 1:10.

VÄGGSTEN 2

Profil för väggsten och blockpackning. Den övre gränsen markerar marknivån, den undre den forna marknivån. För området till vänster om väggstenen har endast nivåerna medtagits. Väggstenen är söndersprängd och har varit ca 1 m högre. Skala 1:10

VÄGGSTEN 4

X 4,40
Y 1,0

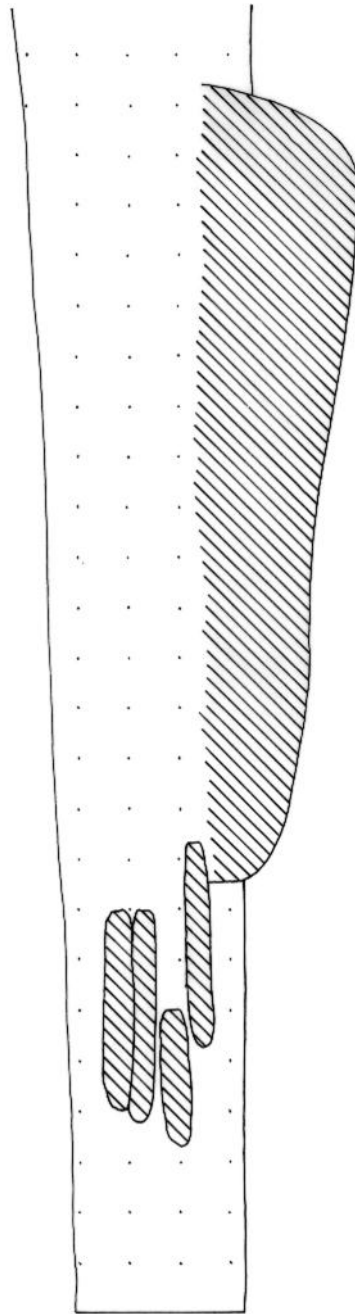
+ -- 236,50 -- +

X 4,40
Y 2,0

+ +

X 4,15
Y 3,0

+ +

+ -- 236,50 -- +

+ +

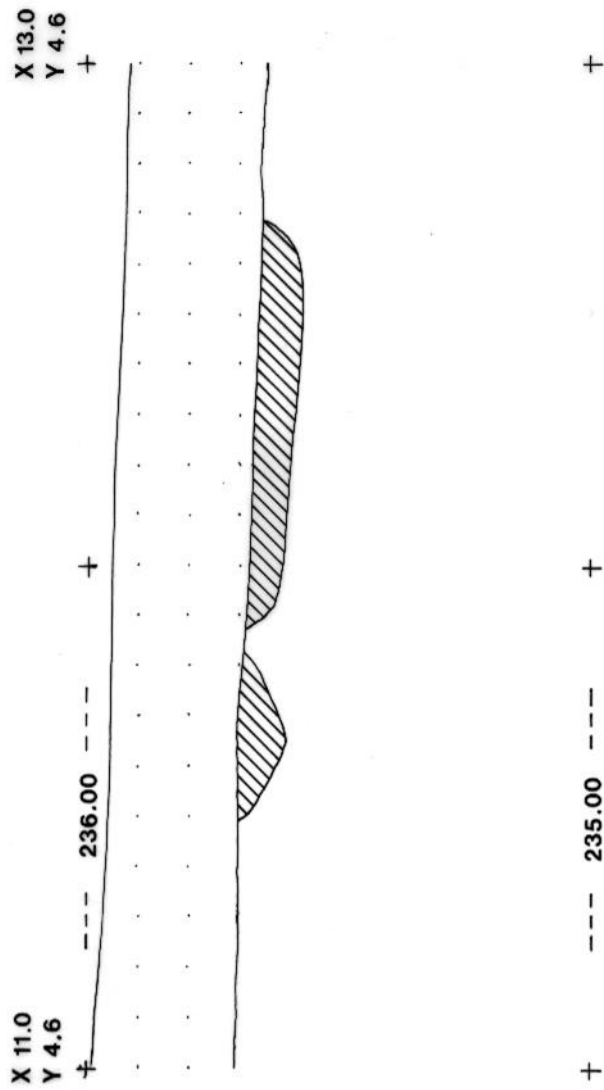
+ +

+ +

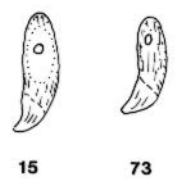
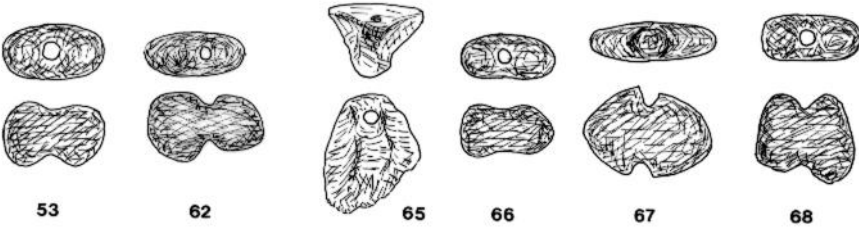
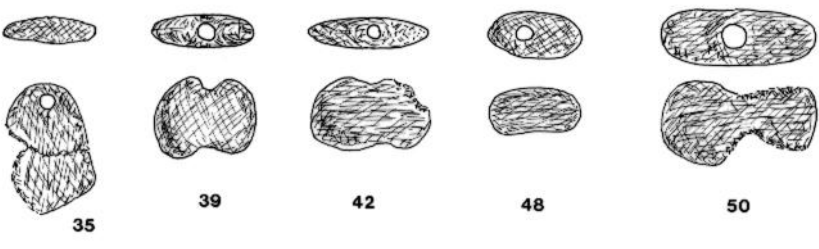
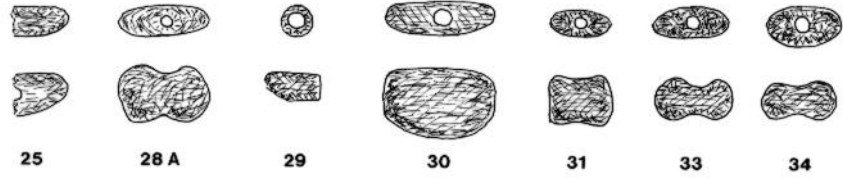
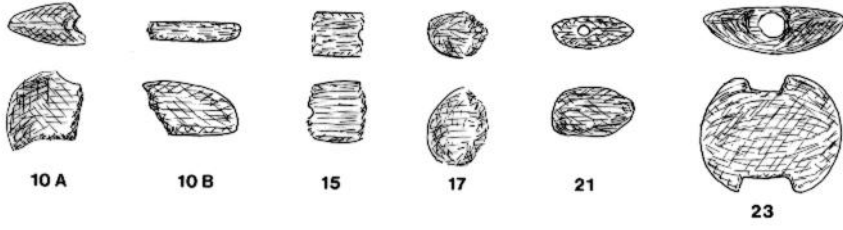
+ +

Profil för väggsten 4. Den övre nivån markerar markytan, den undre den forna markytan. För området där emellan har endast de större kalkstenarna tagits med.
Skala 1:10.

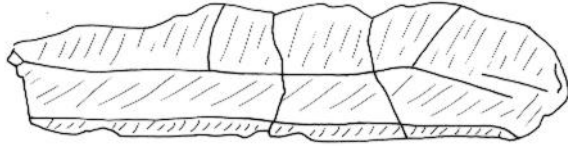
VÄGGSTEN 10-11

Profil för väggsten 10-11. Den övre nivån markerar martytan, den undre gränsen markerar var ploggången tar slut. Inga stenar från ploggången har tagits med.
Skala 1:10.

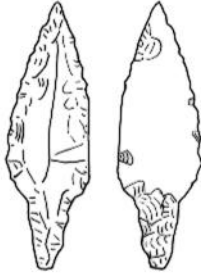
Föremål i bärnsten och hörntänder.
Skala 1:1.

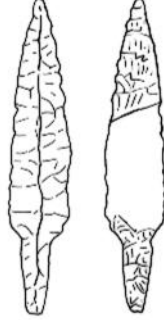
2

4

5

6

7

47

1

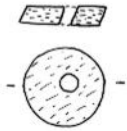
3

56

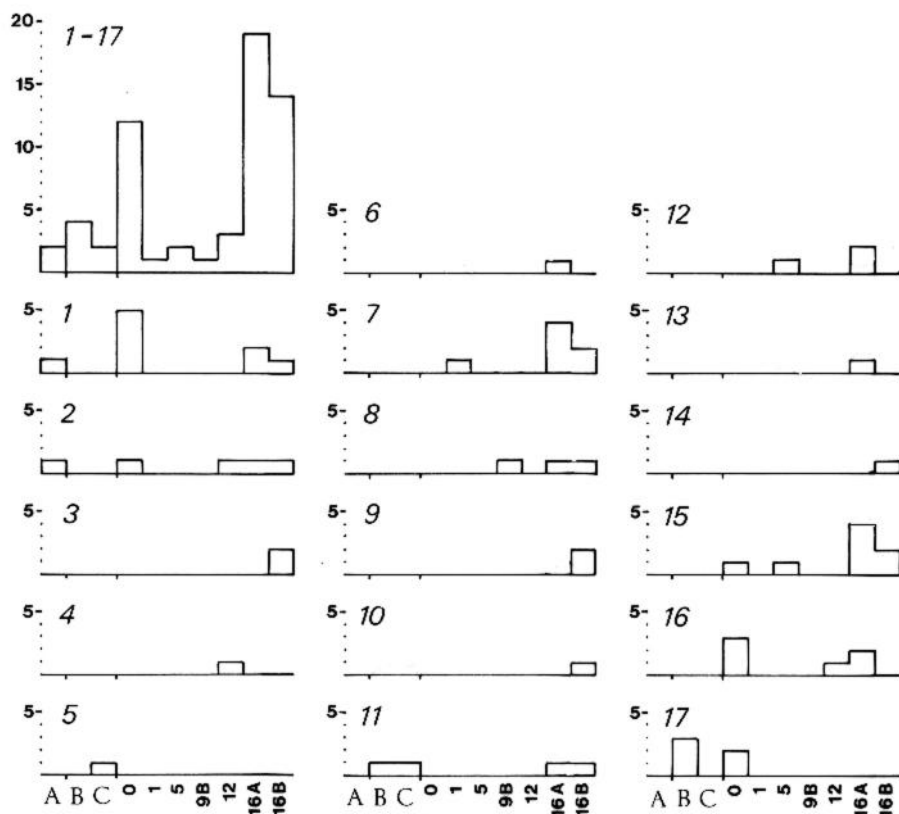

58

59

Föremål i flinta och skiffer.
Skala 1:1.

Föremålskombinationer i olika områden.

A. Genomborrade hörntänder, B. Flintspån, C. Spånpilspets med tånge,
0-16B Bärnstenspärlor av olika typer.

Område 1-16 är i kammaren utom i ploggången, område 17 är allt övrigt.

område 1: nr 21,26,36,41,42,44,45,46,46 och 73.

område 2: nr 8,9,10 och 15.

område 3: nr 37 och 48.

område 4: nr 49.

område 5: nr 6.

område 6: nr 50.

område 7: nr 17,62,53,64,65,66 och 67.

område 8: nr 25,33 och 35.

område 9: nr 24 och 38.

område 10: nr 55.

område 11: nr 7,30,47 och 54.

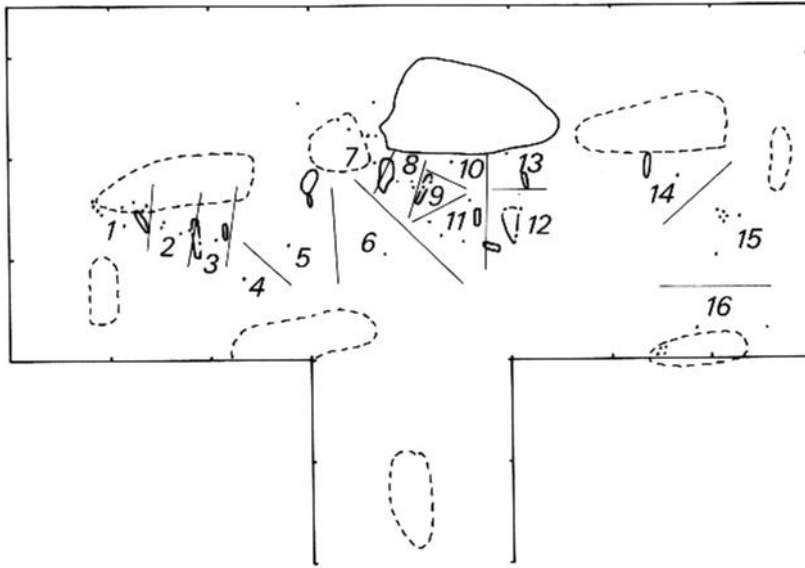
område 12: nr 23,29 och 34.

område 13: nr 68.

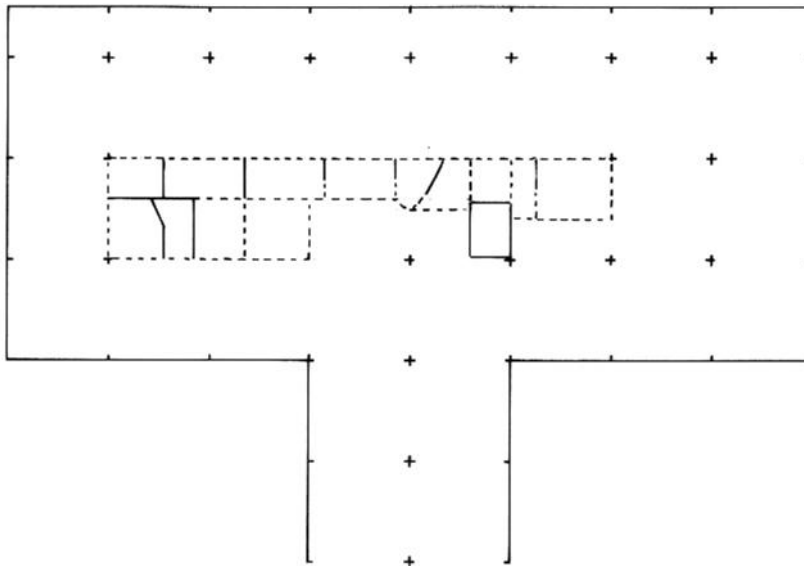
område 14: nr 13.

område 15: nr 27,28,31,32,39,40 och 43.

område 16: nr 52,53,69,70,71 och 72.

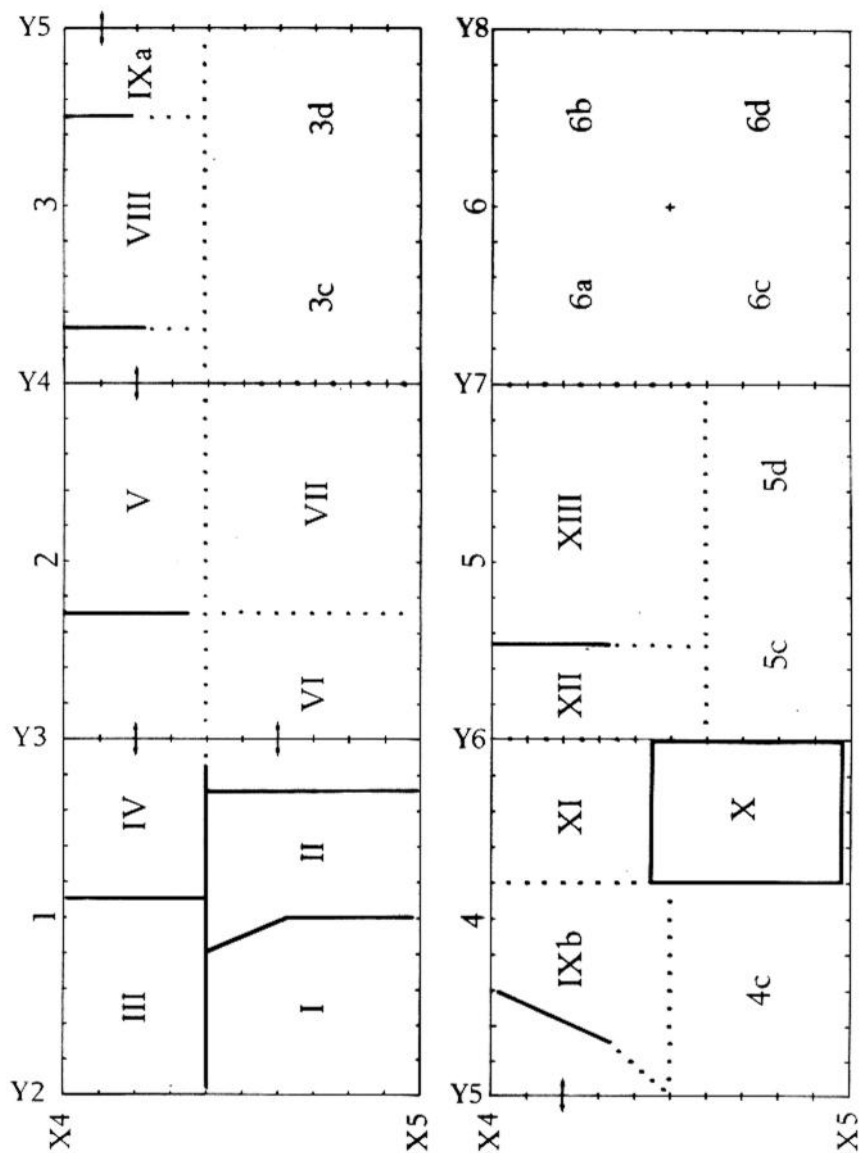
Fyndområdenas hypotetiska avgränsning i olika områden.
Skala 1:50.

Plan över hypotetisk sektionsindelning som användes vid
undersökningen.
Skala 1:50.

SEKTIONSINDELNING

Plan över sektions- och områdesindelning vid undersökningen i ruta 1-6.

BEN, vikt i gram per ruta och strata.

För delade rutor anges a. och b. överst och c. och d. underst.

Ruta	PG	1	2	3	4	s:a SEK.	S:A
1.	73					73+1453	1526
2.	184	82				266+ 598	864
3.	300	180				556+1432	1988
4.	218	124	20 29 81 114	2 25		911+1567	2478
5.	144	230	151 18 30 57 139 68 115	205 128 98		1081+ 155	1236
6.	446	371	582 231 179 95	181 277 323 205			2890
7.	58	b.33					91
8.	24	16					40
9.	37	188					225
10.	98	a.56					154
11.	157						157
12.	573	15			3		591
13.	54		4				58
14.	39	23					62
15.	87						87
16.	23						23
17.	1						1
18.							0
19.	3						3
20.	5						5
21.	465	183 21 133 37	56 4 65 7	63 27 101 23			1185
22.	401	64	74				539
23.	22	1	1	19			47
24.	154						154
25.-35.							0
36.		2					2
37.	41	18	1				60
38.	15	13	3				31
39.	53	5	444				502
40.	6			154			160
41.	47	277		818			1142
42.	18	102					120
43.		21					21
44.	6						6
45.							0
46.	13	8					21
47.	3						3
48.	5						5
49.	17						17
50.	18	10					28
51.-54.							0

För plan 1. gäller delning av rutor endast ruta 7,10 och 21.

För plan 2. har ruta 13,22,37,38 och 39 inte delats. Det gäller även delvis för ruta 5 (57 gr.).

För plan 3. har ruta 40 och 41 inte delats. Området gäller c-d och det var sammanhängande. För plan 4. har ruta 12 ej delats.

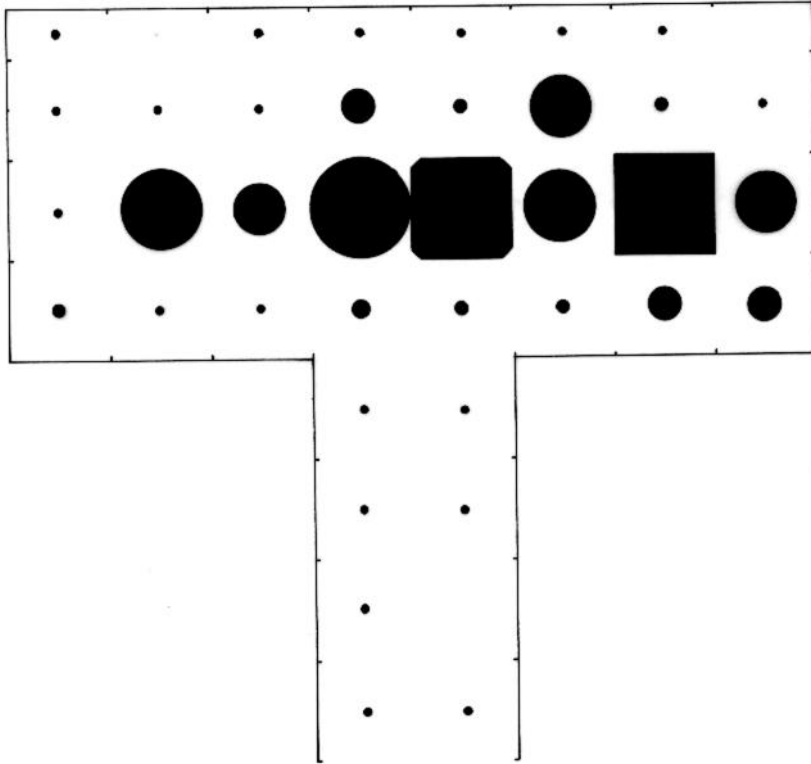
	PG	1	2	3	4	s:a
Sektion I		309	37	8		354
II		508	442	85		1035
III				33		33
IV			19	12		31
V			215	62		277
VI			3	95		98
VII			159	64		223
VIII			676	171		847
IXa			4	581		585
IXb			14	166		180
X			234	148		382
XI				956	48	1004
XII					42	42
XIII				58	55	113

I stort sett har sektionerna legat i följande rutor:

- Ruta 1. - Sektion I-IV
- Ruta 2. - Sektion V-VII
- Ruta 3. - Sektion VIII-IXa
- Ruta 4. - Sektion IXb-XI
- Ruta 5. - Sektion XII-XIII

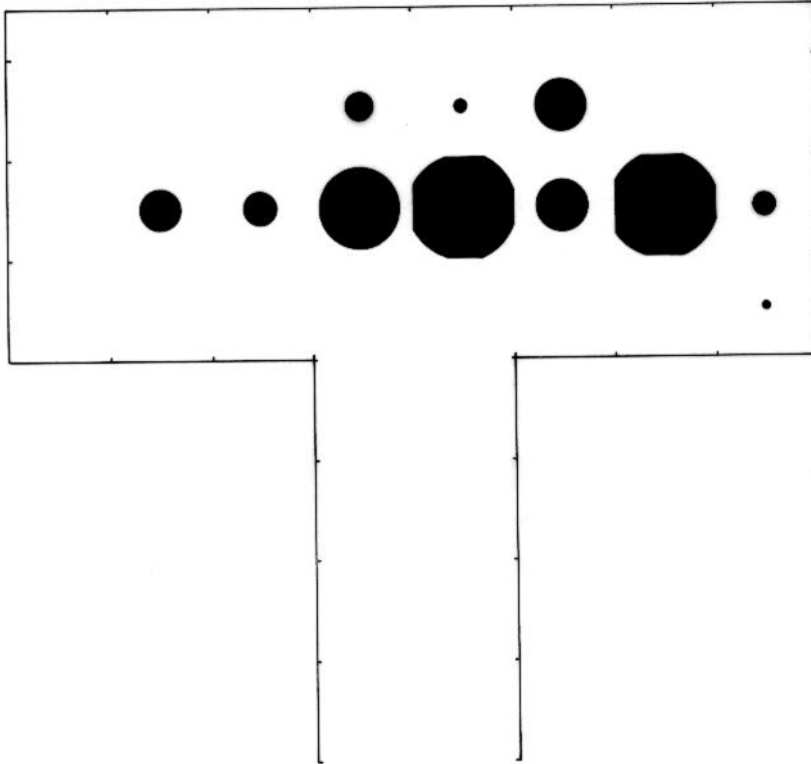
BOTTENNIVÅER per plan och strata

Ruta	PG	plan 1	plan 2	plan 3	plan 4
1	236,17	236,01	235,97	235,87	
2	,15	,01	,97	,85	
3	,15	,03	,97	,84	
4	,21	,10	,97	,91	235,83
5	,12	,10	,97	,91	,81
6	,15	,07	,97	,80	
7	,02	235,88			
8	,02	,90	,80	,75	
9	,02	,90	,79	,74	
10	,02	,85			
11	,02	,81			
12	,02	-	-	-	,78
13	235,87	,81	,75		
14	,83	,79			
15	,82	,76			
16	,82	,74			
17	,84	,73			
18	,81	,72			
19	,82	,72			
20	,79	,69			
21	236,02	,89	,85	,78	
22	,02	,88	,80	,58	
23	,11	236,04	,95	,92	
24	235,91	235,81			
25	,83	,71			
26	,83	,69			
27	,82	,67			
28	,80	,69			
29	,79	,65			
30	,79	,67			
31	,76	,65			
32	,71	,64			
33	,80	,58			
34	,76	,54			
35	,80	,54			
36	236,12	236,04	,83		
37	,12	,04	,84		
38	,12	,04	,84		
39	,30	,11	,85		
40	,49	-	-	,80	
41	,23	,08	,87	,78	
42	,21	235,96	,77		
43	,12	,96	,78		
44	,07	236,02	,87		
45	,08	,02	,87		
46	,22	,02	,86		
47	,35	,23	,87		
48	,14	,00	,92	,85	,76
49	,23	,03	,92	,85	,76
50	,27	,04	,88	,78	
51	,15	,00	,76		
52	235,75	235,54			
53	,77	,56			
54	,77	,50			

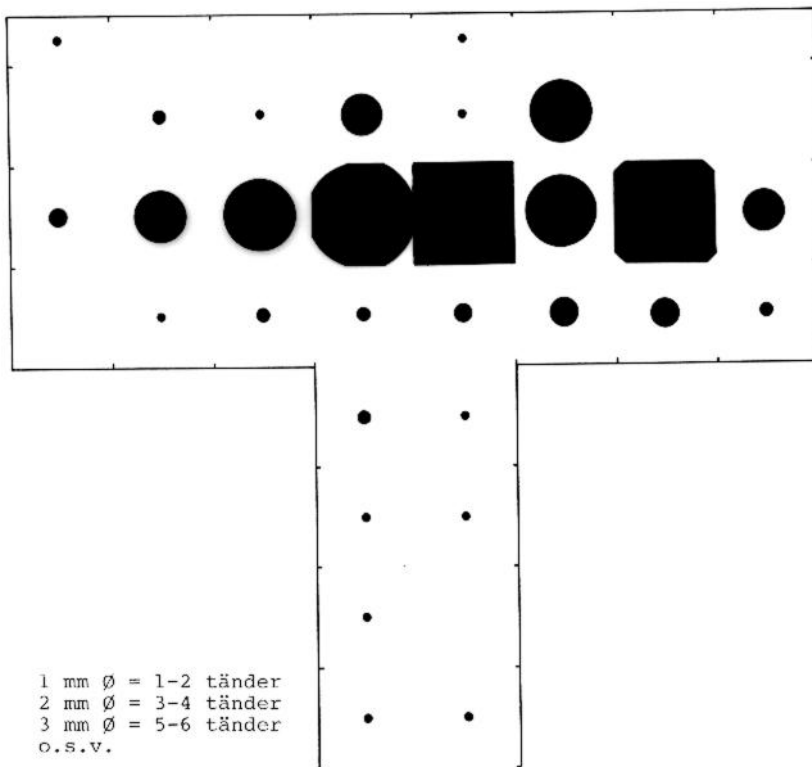
1 mm $\varnothing$ < 100 gr ben
2 mm $\varnothing$ = 101-200 gr ben
3 mm $\varnothing$ = 201-300 gr ben
o.s.v.

Plan över benens utbredning.
Skala 1:50.

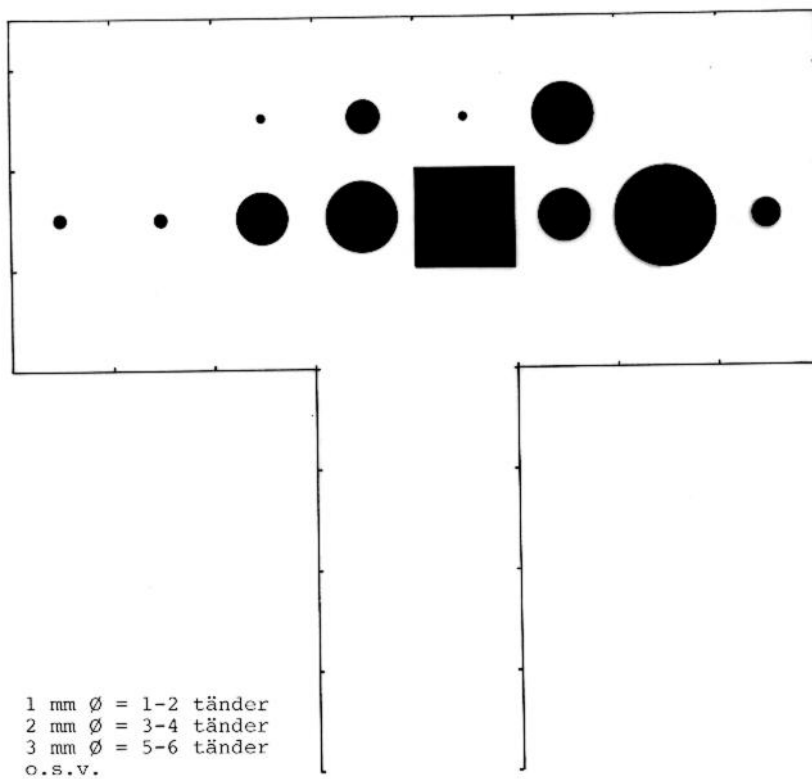

1 mm $\varnothing$ = 50-100 gr ben
2 mm $\varnothing$ = 101-200 gr ben
3 mm $\varnothing$ = 201-300 gr ben
o.s.v.

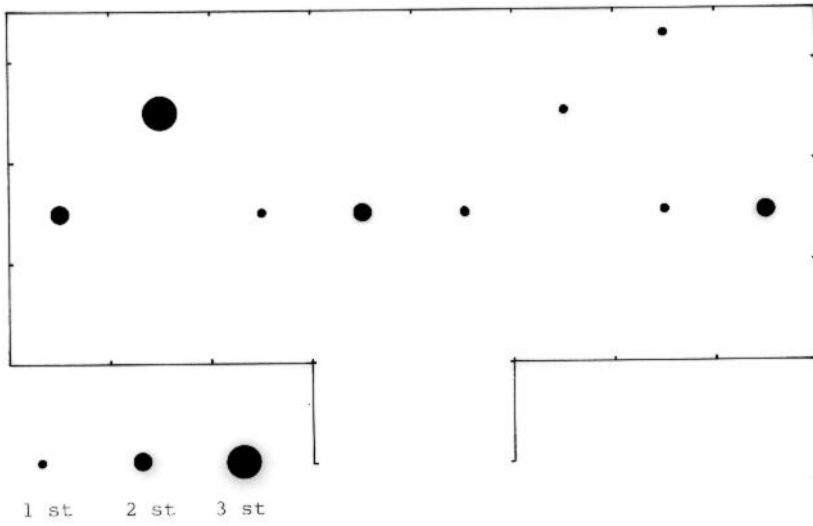
Plan över benens utbredning, undantaget ploggång och plan 1.
Skala 1:50.

Plan över tändernas utbredning.
 Skala 1:50.

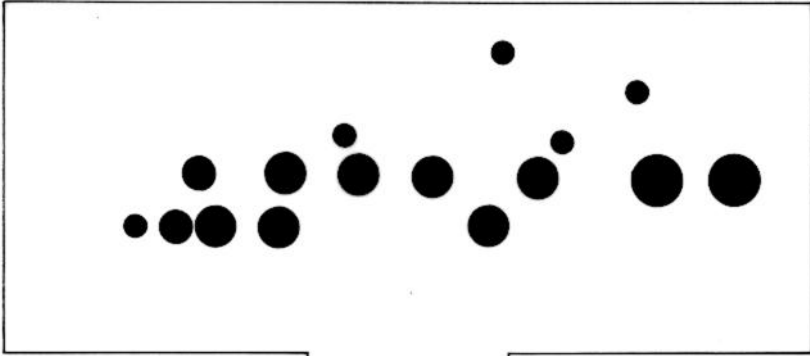

Plan över tändernas utbredning, undantaget ploggång och plan 1.
 Skala 1:50.

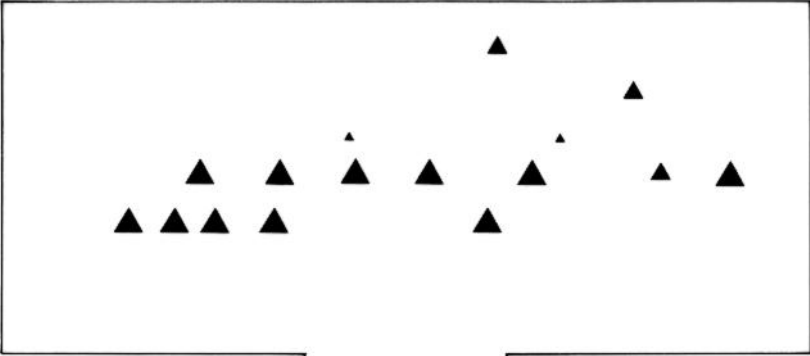
Plan över keramikens utbredning.
Skala 1:50.

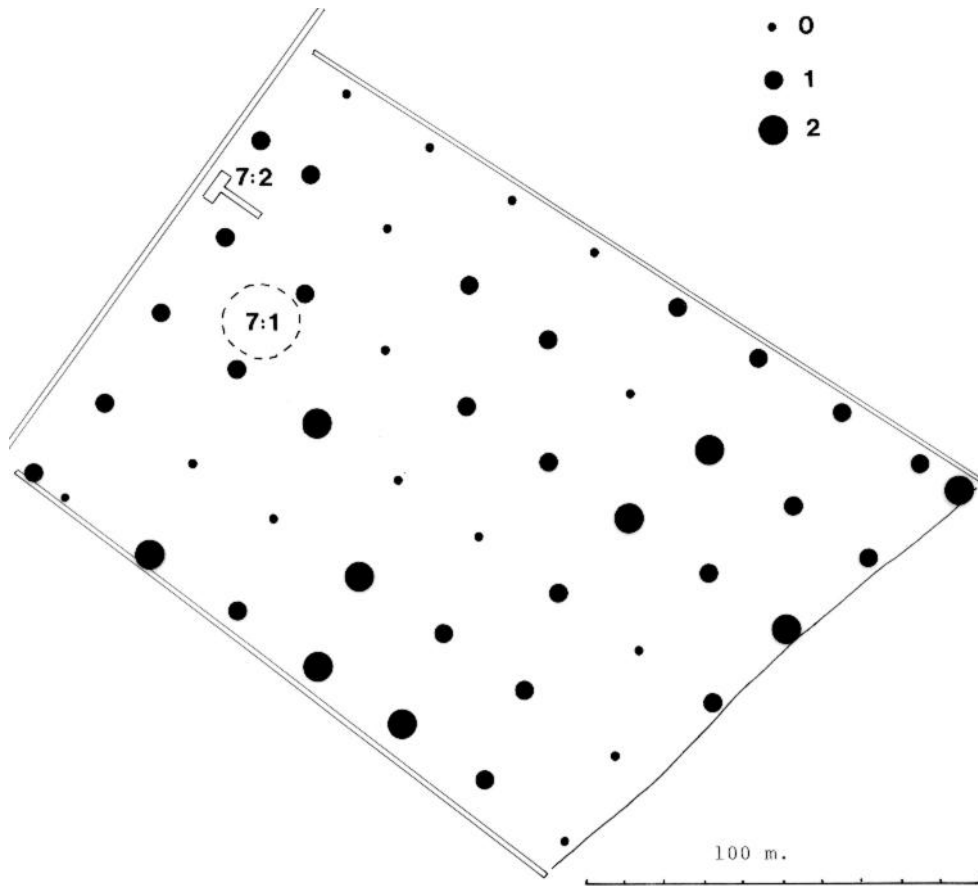
- I
- II
- III
- IV
- V

Plan över fosfatvärdena
i kammaren.

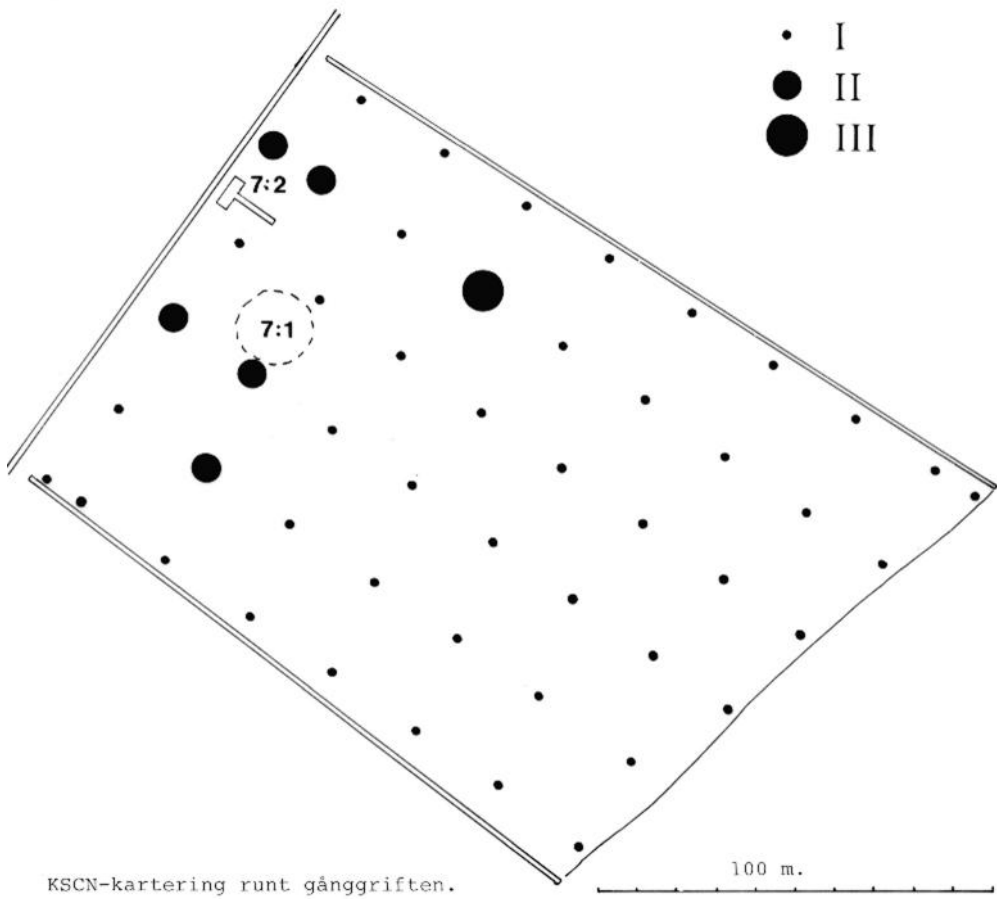

- ▲ 0
- ▲ 1
- ▲ 2

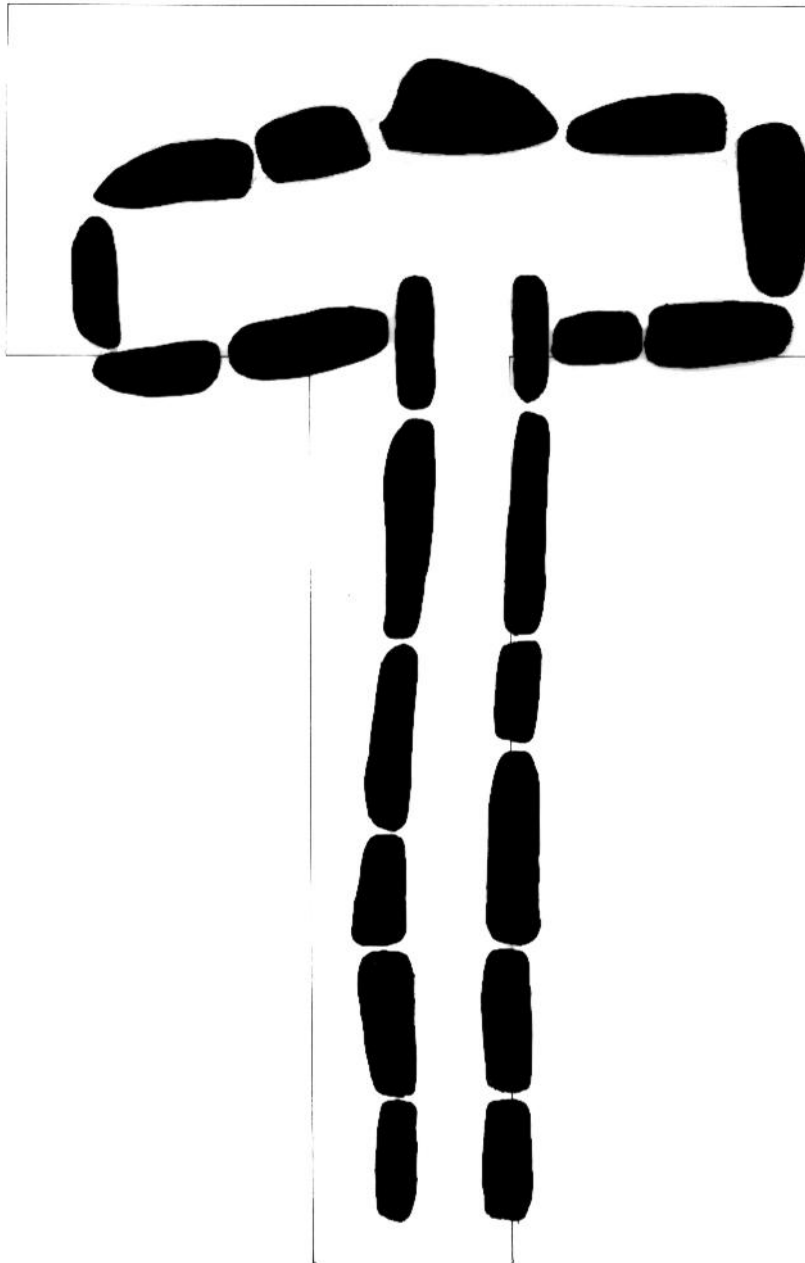
Plan över KSCN-värdet
i kammaren.

Fosfatkarteringens resultat runt gånggriften.

KSCN-kartering runt gånggriften.

Rekonstruktionsförslag på den ursprungliga planen.
Efter ett mångtal indikationer.
Skala 1:50.

Kammarens utseende enligt ovan har hög trovärdighet, medan gången bygger på en enda säker väggsten och två högst osäkra lång ut från kammaren, samt iakttagelser på gamla fotografier från ATA.

Komplettering

FOTOGRAFIER

Före utgrävningen.

Ett av många fragmenterade ben.

Södra delen av kammaren.

Mittpartiet av kammaren.

Norra delen av kammaren.

Det mesta av kammaren och gångens innersta del.

Gångens innersta del samt kammaren längre bak i bild.

Kammarens enda kvarvarande väggsten.

Spår efter väggsten nr 1.

Spår efter väggsten nr 1

Spår efter väggsten nr 1

Spår efter väggsten nr 3

Spår efter väggsten nr 3

Spår efter väggsten nr 3

Den norra delen av kammaren.

Men mellersta delen av kammaren.

Den södra delen av kammaren.

De flesta av dem som var med och genomförde undersökningen.

Hela kammaren sett från södra kortsidan.

Hela kammaren sett från nora kortsidan.

Föremålsfynd av flinta samt skiffer.

Föremålsfynd av hörntand och bärnsten.

Fragmenterade ben, ett urval.

LITTERATURLISTA

- Cullberg,C.** 1963. Megalitgraven i Rössberga
Neergaard,C. 1888. Ravsmykkene i Stenalderen (Aarbøger 1888)
Rausing,G. 1971. Arkeologien som naturvetenskap
Sahlström.K.E. 1915. Förteckning över Skaraborgs läns stenåldersgravar
(Västergötlands fornminnesförenings tidskrift, bd 3 hf 7-8)
Sahlström.K.E. 1932. Gudhems härads fornminnen
Österholm I.& S. 1983 Spot test som metod för fosfatanalys i fält praktiska
erfarenheter (RAGU 1982:6)